

Handelshøyskolen BI

MAN 50211 Ledelse; makt og mening

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	25-10-2021 09:00	Termin:	202210
Sluttdato:	20-05-2022 12:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202210 10048 IN09 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Navn:

Informasjon fra deltaker

Tittel *:

Navn på veileder *:

Inneholder besvarelsen Nei Ja
konfidensielt materiale?: Kan besvarelsen offentliggjøres?:

Gruppe

Gruppenavn:

Gruppenummer:

Andre medlemmer i gruppen:

Innhold

SAMMENDRAG	II
1. INNLEDNING.....	1
2. SIGRID UNDSET.....	2
2.1. BARNDOM OG OPPVEKST	2
2.2. YRKESLIV OG FORFATTERSKAP	3
2.3. EKTESKAP OG FAMILIELIV	4
3. METODE.....	4
3.1. VITENSKAP OG METODER	4
3.2. HERMENEUTIKK.....	5
3.3. KILDER OG KILDEKRITIKK.....	8
3.4. MIN FORFORSTÅELSE	9
4. DRØFTING	9
4.1. PROBLEMSTILLING.....	10
4.2. TEORI.....	10
4.3. I HVILKEN GRAD FRAMSTÅR SIGRID UNDSET SOM EN LEDER PÅ KUNSTFELTET I OG MED SITT FORFATTERSKAP?.....	13
4.3.1. <i>Sigrid Undsets liv i den private sfære</i>	14
4.3.2. <i>Viljen og evnen til å lykkes med forfatterskapet</i>	20
4.4. HVORDAN FYLTE KRISTIN LAVRANSDATTER ROLLEN SOM FAMILIENS LEDER I DEN PRIVATE SFÆRE OG SOM ANDRES LEDER I PRODUKSJONSSFÆREN?.....	27
4.4.1 <i>Leder i den private sfæren</i>	27
4.4.3. <i>KL som «husfrue»</i>	33
4.5. I HVILKEN GRAD FORELIGGER DET SLEKTSSKAP MELLOM SIGRID UNDSET OG KRISTIN LAVRANSDATTER I SYNET PÅ LEDERSKAP, I PRODUKSJONSSFÆREN OG I REPRODUKSJONSSFÆREN?.....	37
5. LEDERSKAPET VURDERT FOR NÅTIDEN	43
REFERANSER.....	44

Sammendrag

Sigrud Undset har satt tydelige avtrykk som forfatter. Hun er eneste kvinne blant de tre norske forfatterne som har mottatt Nobels litteraturpris, innenfor samme tidsepoke og tiårsperiode tidlig på 1900-tallet. Forfatterskapet hennes dreide seg om det eksistensielle, i hovedsak om kjærligheten mellom kvinne og mann, kvinnens rolle - særlig i forhold til fostring av barn, åndelig sjelsliv og kristen tro. Hun ga uttrykk for at hjertene forandret seg aldri og at kjærligheten brøt alle lover. Denne tidløsheten kom til uttrykk i hennes litteratur som ble skapt både med middelalderen og hennes samtid som bakteppe. Middelaldertrilogien om Kristin Lavransdatter regnes som hennes hovedverk.

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven har vært gjennom forståelselære å drøfte:

I hvilken grad foreligger det et slektskap mellom Sigrud Undset og Kristin Lavransdatter i synet på lederskap, i produksjonssfæren og i reproduksjonssfæren?

- I hvilken grad framstår Sigrud Undset som en leder på kunstfeltet i og med sitt forfatterskap?
- Hvordan fylte Kristin Lavransdatter rollen som familiens leder i den private sfære og som andres leder i produksjonssfæren?

Teorier om det eksistensielle i livet, viljen til å lykkes og viljen til å påvirke andre gjennom relasjoner har vært lagt til grunn. Det særegne at deres lederskap har hatt så stort grensesnitt mellom den private og den offentlige sfæren er også belyst, blant annet gjennom å beskrive grad av autensitet.

Kristin Lavransdatter og Sigrud Undset hadde i stor grad slektskap i synet på lederskap. De var to sterke og strie kvinner som tok tydelig ledelse i både den private og den offentlige sfæren. De strebet sterkere enn mange for å tilfredsstille behovet for kjærlighet, for å etablere familie og ta vare på barna sine, samtidig med at de tok ledelse for henholdsvis gårdsdrift og forfatterskap. Ut over dette hadde de en vedvarende søken etter det naturlige og det overnaturlige, men også vilje til å hengi seg til seg kristen tro. Paradokset mellom sterk kvinnelig selvstendighet og viljen til underkastelse, enten i forhold til en mann eller til religiøs overmakt har vært tydelig til stede.

1. Innledning

Hva er det vi lar oss påvirke av og som senere kommer til uttrykk eller veivalg gjennom ledelse? Astrid Nøklebye Heiberg (1936-2020) hadde en lang politisk og medisinsk lederkarriere og var statssekretær til hun var 80 år, og deretter fast møtende stortingsrepresentant – den eldste på Stortinget – fra hun var 82 år. Denne damen uttalte en gang at det var viktig for ledere å ta til seg skjønnlitteratur og ikke bare følge nyhetene eller tilegne seg faktakunnskap. Skjønnlitteratur gir refleksjon over eksistensielle verdier og har stor påvirkningskraft.

Sigrid Undset er en kvinne som har fulgt meg store deler av mitt voksne liv. Mitt bekjentskap med hennes forfatterskap vokste først og fremst fram som fascinasjon for sagalitteraturen. Sigrid Undsets liv og karakteren Kristin Lavransdatters liv kan drøftes med sammenligning til ledelse i små bedrifter. Og jeg ønsker også å drøfte hvordan de har virket som etablerer av familien, som dens overhode og i kombinasjon med å lede en liten virksomhet. Fra litterære spor vil jeg søke å finne forklaringer på dette gjennom å legge forståelselære til grunn.

Undsets litterære framstilling av kvinnerollen har gjort inntrykk. Hennes perspektiver fra den kristne, krigerske og brutale middelalderen og hennes liv som kvinne gjennom slutten av 1800-tallet, og det tidlige 1900-tallet har etterlatt en betydelig virkningshistorie. Hun har framstått som en sterk kvinne med stor vilje og evne til markering. For meg er dette tankegods som har hatt overføringsverdi til ledelse. Nysgjerrigheten på hvem hun var som person og hvordan dette kom til uttrykk i deler av hennes forfatterskap, særlig i Kristin Lavransdatter har jeg sett i sammenheng med biografier og andre kilder. Hun har gitt uttrykk for noe som har vært, om ikke tidløst, gyldig for mange over lang tid.

2. Sigrid Undset

2.1. Barndom og oppvekst

Sigrid Undset, f. 1882 - d. 1949, vokste opp i Oslo, i et samfunn i stor endring gjennom det sene 1800-tallet og den første delen av 1900-tallet. Faren var arkeolog og moren deltok med han i dette arbeidet. Sigrid var første barn og barnebarn, og fikk senere to søstre.

Sigrid ble beskrevet som et sprenglærd barn. (Johansen, 2017, s. 19) Hun ble innviet i farens vitenskapelige arbeid tidlig, undervist av moren og dermed eksponert for historiekunnskap og litteratur. Sigrid leste tidlig og mye. Særlig var hun oppslukt av norrøn litteratur. I forlengelsen av hjemmeundervisningen sendte foreldrene henne på privat skole. Den kan sies å ha vært ganske radikal, med skilt bestyrer, gutter og jenter i samme klasse og hvor elevene kom fra både øst- og vestkanten. Sigrid var ikke utadvendt, og søkte tilflukt i bøkene. (Ørjasæter, 1993)

Tidlig modning med mye kunnskap ga kjedsomhet på skolen. Hun syntes lærerne sa dumme og gale ting og hun merket at hun var flinkere enn de fleste i klassen. Foreldrene søkte å gi henne gode manerer, og lærte henne å snakke korrekt og voksent. Sigrid var kledd annerledes enn de andre med genser og bukse under skjørtene, noe moren fant praktisk. Med andre klær, annet språk, og annen kunnskap så skilte hun seg ut fra de andre elevene. Hun hadde i tillegg begynt på skolen et par år senere enn de andre og var ikke på samme måte innlemmet i fellesskapet de hadde. Hun hadde dermed en ensom tilværelse i friminuttene. Moren syntes hun bare var uselvstendig da hun klaget over dette. Sigrid fant imidlertid sitt fellesskap i litteraturen. Hun både leste og skrev mye. Sigrid var lite interessert i skolegang, og ferdig med den i en alder av drøyt 16 år. (Ørjasæter, 1993)

Sigrid var nært knyttet til faren, og kanskje ikke tilsvarende overfor moren. Men det er åpenbart at Sigrid også hadde en svært nærværende mor, som underviste henne i både kunnskap og ferdigheter. Faren var syk store deler av hennes barndom og døde når Sigrid var 11 år. Etter dette levde familien under trange kår. Morens vanskelige situasjon gjorde at Sigrid tidlig begynte i jobb.

Hun søkte kunnskap overalt, men i liten grad gjennom skole og utdanning, og var skeptisk til at vitenskapen kunne gi tilstrekkelige svar på mysterier hun var spesielt opptatt av.

2.2. Yrkesliv og forfatterskap

Til tross for at hun levde i en tid med industrialisering og hun sågar hadde den første delen av yrkeslivet sitt i et internasjonalt elektroteknisk firma, som «kontordame» riktignok, så fanget ikke dette hennes interesse. Selv når hun slapp fantasien løs og fulgte idèene og industriutviklingen fra vannkraft til glødelamper. Hun jobbet i det firmaet som hadde skaffet den elektriske sporveien i Oslo og kraftstasjonen på Majorstua. Hun utviklet språkferdigheter, og tumlet med store verdier, men bare på papiret – som resultatet av hennes stenografi. Disse impulsene kunne ha truffet hennes intellekt, men de er knapt nevnt og bare som et irriterende og nødvendig inntektsgrunnlag, men med et lite unntak av at hun beskrev sin fascinasjon over hva regulering av vannfall til strøm kunne gi av goder. Kontorjobben hadde hun i en tiårs-periode til hun kunne livnære seg som forfatter. (Ørjasæter, 1993)

I essayet «Tre søstre» (Undset, udatert, s. 74) beskrev hun eksistensielle spørsmål prøvet mot vitenskap på denne måten: «På menneskenes evindelige spørsmål «hvorfor lever jeg, hvorfor lider jeg, hvor kommer jeg fra, hvor går jeg hen» hadde ikke vitenskapen svar å gi.» Med denne erkjennelsen undret hun seg, undersøkte hun og underviste oss gjennom sine litterære verk, med hovedvekt på de eksistensielle temaene kjærlighet, kvinnens rolle og kristen tro. Kunnskapen og erfaringen har hun selv beskrevet i form av at «..jeg har jo levet i dette landet i tusen aar» (Johansen, 2017, s. 13)

Sigrid Undsets forfatterskap var produktivt. Hun skrev 33 bøker og flere hundre artikler, også en rekke selvbiografiske tekster. Mange av hennes private brev er bevart og særlig de til brevvenninnen Dea og forfattervenninnen Nini Roll Anker. Sigrid Undset høstet anerkjennelse som forfatter og samfunnsdebattant, og var særlig synlig gjennom sitt engasjement i Forfatterforeningen. Hun mottok Nobels

litteraturpris i 1928, først og fremst for middelalderromanene Kristin Lavransdatter og Olav Audunssøn.

2.3. Ekteskap og familieliv

Sigrid savnet evnen til et ungdomsliv med muligheter for å treffe gutter. Hun strevde med kjærligheten, og etablerte et varig forhold med kunstneren Anders Svarstad i Roma først da hun var 27 år. Dette forholdet beskriver hun som ekte kjærlighet og de både giftet seg og bodde i utlandet i starten. Han var 13 år eldre enn henne, gift, og hadde tre barn. I tillegg til hans tre barn fikk de ytterligere tre barn sammen. To av de seks barna hadde funksjonsnedsettelse og Svarstad led trolig av psykisk uhelse. Familielivet var strevsomt for Undset og etter syv års sporadisk samliv flyttet hun fra mannen. Da var hun gravid med deres tredje barn, men boligsituasjonen gjorde at hun flyttet ut av Oslo og til Lillehammer. Dels for romsligere forhold, men også for å distansere seg fra mannen og et skrantende ekteskap. De levde ikke sammen etter 1919, og i 1924 tok de ut separasjon. Skilsmissen var bl.a. begrunnet med at Sigrid Undset konverterte til den katolske kirke som ikke kunne anerkjenne ekteskapet inngått med den gifte Svarstad.

3. Metode

Hvordan lar det seg gjøre å komme i posisjon for å få kjennskap til hva Sigrid Undset har tenkt? Det er ikke mulig å få henne i tale, ei heller hennes nærmeste. Men hun har vært en ruvende historisk skikkelse og har etterlatt seg mange litterære verk, i form av romaner, debattinnlegg mm, men også private brev. Hun har vekket stor interesse og det har vært skrevet flere biografier om henne. Det vil være nærliggende å legge hermeneutikk til grunn for å fortolke og forstå det som er av litterære verk og åndelige spor etter henne.

3.1. Vitenskap og metoder

Vitenskap er produkt av systematisk innsamling av (ny) kunnskap som kan etterprøves av andre. Det er ulike oppfatninger av om og hvordan vitenskapstyper skiller seg fra hverandre, begrunnet med at emnene/temaene/objektene vi undersøker er ulike og at metodene for innsamling kan være flere.

Fra 1900-tallet var det en oppfatning av at det var to grunnleggende typer vitenskap, naturvitenskapen og historievitenskapen. Historievitenskap var alle fag som hadde et historisk innslag, dvs. noe som er skapt av menneskene og ikke av naturen, deres kultur og samfunn. Historievitenskap kan fra denne tiden også beskrives som åndsvitenskap eller humaniora. (Krogh, 2003)

Noen hevdet at det bare var èn form for vitenskap, og at hypotetisk-deduktiv metode var kravet til at kunnskapsinnhenting kunne kalles vitenskap. De erkjente imidlertid at objektene for undersøkelsene kunne være ulike.

Naturvitenskapen var idealet og det var forsøk på ulike sammenligninger og tilpasninger til humaniora. Eksempelvis ble språkets oppbygning sammenlignet med kjemi, menneskets adferdsmønster med botanikkens kategorisering eller menneskets psyke med fysikk, Altså en søken etter de krefter som med sikker årsaksforklaring kunne ha fremkalt fenomener. Forsøket på å tilpasse humaniora til naturvitenskapene går under samlebetegnelsen positivisme. Naturvitenskapelig metode ble lagt til grunn og man konsentrerte seg om erkjennbare fakta med avvisning av filosofiske spekulasjoner, eksempelvis i form av religiøse forklaringer.

Positivismen ble utfordret og den tyske historikeren Droysen (1808-89) etablerte skillet mellom naturvitenskapen og humaniora i form av forklaring som en motsetning til å forstå. Metoden besto i «Å forstå gjennom forskning» og ved å utforske resultatene av menneskelig virksomhet ved å stå på innsiden av mennesker med bevissthet, og ikke betrakte fra utsiden. Fra ca 1960 beskrev den norske filosofen tilnærmingen og metoden som «deltakar og tilskodar» (Krogh, 2003). Det er fortsatt usikkert om ulike vitenskapsformer, med ulike særpreg er bundet til spesifikke metoder.

3.2. Hermeneutikk

Hermeneutikk har gresk opprinnelse og betyr en «utlegning» av det vi vet noe om, og er en filosofisk teori om all forståelse, altså læren om forståelse.

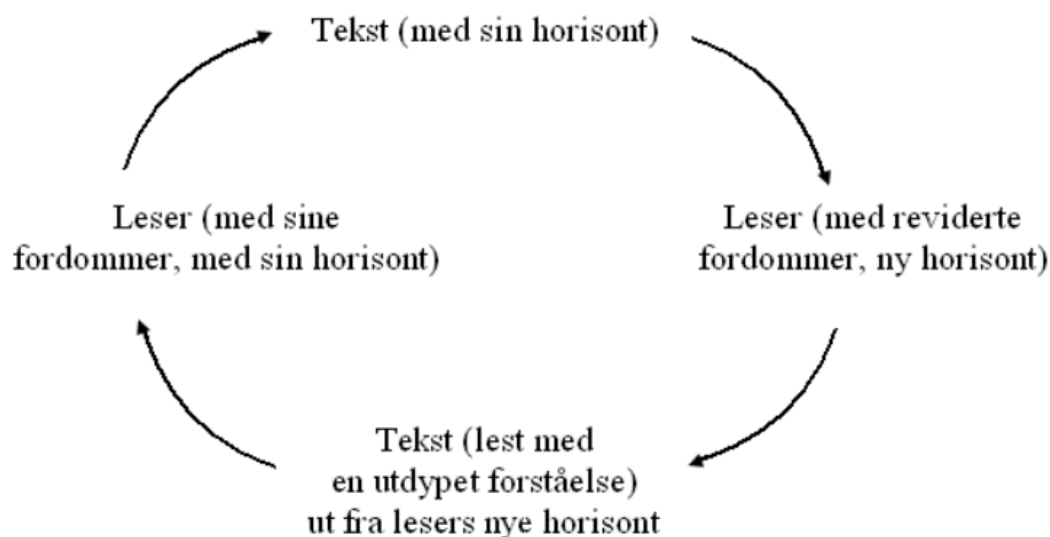

Den tyske filosofen Gadamer (1900-2002) var uenig i at humaniora skulle tilpasse seg naturvitenskapene, og skilte også mellom hermeneutikk og metode. Han var opptatt av å beskrive hvordan forståelse i det hele tatt er mulig, og som noe grunnleggende ved det å være menneske. Altså noe mer omfattende enn metodene i de forskjellige vitenskapene, men han erkjenner også at det i åndsvitenskapen testes hypoteser.

Krogh (2003) fremstiller tre standpunkter for hvorvidt hermeneutikk er en metode:

- 1) Hypotetisk-deduktiv metode er den eneste (og forståelse kan innpasses i denne generelle metoden)
- 2) Hermeneutikk er metoden i åndsvitenskapene, og i vitenskaper der fortolkning og forståelse er vesentlig.
- 3) Hermeneutikk er ikke en metode, men en generell filosofisk teori om hva forståelse er.

Gadamer mente det ikke fantes noe sikkert utgangspunkt, en definert begynnelse for når vi begynner å forstå. Han bruker flere eksempler på hvordan forståelse oppstår og fremstiller dette som en sum av historisk forståelse. Dette i motsetning til den franske filosofen Descartes som systematisk ville at vi kvittet oss med alle overleverte oppfatninger og etablerte et helt nytt utgangspunkt for å forstå, for hver problemstilling. Gadamer mente dette var umulig, at det førte i feil retning, og at vi alltid ville føre elementer fra vår egen tid og vår egen kultur med oss. Dette beskrev han som fordommer (som et nøytralt eller positivt begrep) og førforståelse. Han skilte imidlertid mellom legitime (nødvendige og relevante) ikke legitime (støy) fordommer. Han la videre til grunn at våre fordommer kan korrigeres og overprøves i møte med «utlegningene», og at dette åpner for forståelse. Disse prosessene kan beskrives gjennom den hermeneutiske sirkel som her inkluderer både horisonten for leseren og tekstens horisont:

Førforståelse og fordommer beskrives av Gadamer som en helhet, midt i en verden med forutsetninger og antagelser som vi tar for gitt. Denne helheten beskriver han som *en horisont* og dermed ikke en lukket enhet med en klar avgrensning. Innholdet i en horisont beskrives ikke som noe individuelt, men som delte forutsetninger mellom f.eks. medlemmer av en kultur.

Gadamer bruker dette begrepet for å beskrive:

- 1) Vår forståelse er aldri uten forutsetninger,
- 2) Vi er ikke fanget av denne horisonten, vår forståelse er under utvikling.

I figuren visualiseres også tekstens horisont med tilhørende samlede sett av forutsetninger. Også denne teksten inneholder spørsmål og svar, og gir uttrykk for et forsøk på å forstå. Forståelse innebærer altså at to horisonter fra hver sin tid, nærmer seg hverandre og kan beskrives som en sammensmelting.

Tiden mellom tekst og vår vurdering av den utløser en *virkningshistorie*, altså at tidligere tiders forståelseshorisonter fortsatt virker inn på oss. Dette begrepet er fundamentalt hos Gadamer, og beskriver det som gjør at teksten frembringer fordommer og forbinder oss med den. Den kulturelle overleveringen, som også kan beskrives som en *tradisjon* er grunnlaget for at det oppstår en virkningshistorie. For å skape forståelse stiller vi spørsmål fra denne tradisjonen og søker forståelse gjennom svarene vi finner. Teksten som den dominerende horisont spør, og vi forsøker å svare.

Krogh (2003) uttrykker at vi ikke kan nå en endelig forståelse av en tekst. Den vil endre seg med nye perioder og nye lesere. Han stiller derfor spørsmålet om en sirkel kanskje heller burde vært fremstilt som en spiral for å kunne løpe langs en tidslinje. Han er også åpen for å utfordre Gadamer ved å se på leseren som både tilskuer og deltager, ved at leseren snarere enn å akseptere tradisjonen utfordrer det vi ikke lenger aksepterer ved den og at teksten nødvendigvis ikke uten videre er «sann» og åpen.

3.3. Kilder og kildekritikk

I denne oppgaven har jeg valgt middelalderromanene om Kristin Lavransdatter som det sentrale litterære verket fordi jeg tenker at det først og fremst er disse som har blitt et allment eie.

I tillegg er det skrevet flere biografier om Sigrid Undset, og jeg har valgt å benytte «Menneskenes hjerter» av Tordis Ørjasæter (1993) og «Dikterdronningen» av Sigrun Slapgaard (2007). I tillegg har det vært interessante betraktninger i boka til Kristin Brandtsegg Johansen (2017) «Jeg har levd i dette landet i tusen år» om Sigrid Undset. «Tause kilders tale» av Christine Myrvang (2020) har skrevet om Sigrid Undsets seksuelle legning, og hvorvidt hun kan ha vært lesbisk. Hun har i den forbindelse undersøkt privat korrespondanse i stort omfang. I tillegg har jeg fra Nasjonalbiblioteket (2020) funnet en podcast om Hamsun og Undset som nobelprisvinnere i litteratur interessant. Den gjengir en samtale mellom Vigdis Hjort og Ingar Sletten Kolloen om Hamsun og Undset. Fra Nasjonalbiblioteket har jeg også kommet til kunnskap om talen knyttet til utdelingen av Nobels litteraturpris.

Biografiene er naturlig nok preget av spesialpedagogen og journalisten, og tiden de ble skrevet i. Kanskje også av at de begge var kvinner. Undsets verker og særlig brevene er naturlig nok mye nærmere Undsets egne tanker og verdier. Men kildematerialet er omfattende og har vært vurdert av mange.

3.4. Min forforståelse

Opplevelsen av Sigrid Undset som en markert og sterk kvinneskikkelse, men stillfarende, oppsto nok først og fremst gjennom hvordan hun beskrev Kristin Lavransdatter i middelalderromanene. Jeg hadde en antagelse om at dette til dels var en beskrivelse av Sigrid Undset selv. Fortellingen var om kjærlighet og familieforhold, med mange henvisninger til krigerske og krevende samfunnsforhold og forholdet til kristen tro i middelalderen. Gjennom atferd og levesett i familien presenterte Sigrid Undset tanker, følelser og handlinger som er gyldige også for samkvem med andre. De hadde etter min mening overføringsverdi til et større format, i ledelse og også i nasjonsbygging. Ikke bare i middelalderen, men også i vår tid. Undset har framstått for meg nærmest som et overmenneske. Hun har hatt en stor og krevende familie og et utfordrende forhold til både å finne og å leve med en ektemann. Hennes forfatterskap var av stort omfang og hun hadde et internasjonalt levesett, i en tid hvor dette slett ikke var så vanlig for en kvinne. Jeg har tenkt at hennes fortellinger nærmest er tidløse, fra middelalderen, gjennom sent 1800-tall og tidlig 1900-tall og gjennom to perioder med verdenskriger. Tidløsheten forbinder jeg nok til hva det er som gjør at menneskene knytter så tette bånd i form av kjærlighet til hverandre og får til ting sammen, – eller river hverandre ned.

Jeg leste Kristin Lavransdatter og biografien om Sigrid Undset som yngre kvinne enn den jeg er nå, og uten den ledererfaring jeg har nå. Likedan som Sigrid Undsets liv og erfaringer har utviklet henne som kvinne og tilsvarende hennes litterære produksjon, har sikkert også min forståelse av Sigrid Undset utviklet seg.

4. Drøfting

For å belyse hvilken kunstnermessige lederrolle Sigrid Undset tok – og fikk, vil jeg beskrive evnen og viljen hun hadde til å lykkes og viljen hun hadde til makt, gjennom å påvirke relasjonene og få gjennomslag for sitt syn. Dette har jeg så forsøkt å speile mot en av hennes litterære hovedkarakterer, Kristin Lavransdatter, i problemstillingen nedenfor.

4.1. Problemstilling

Hovedproblemstilling:

I hvilken grad foreligger det et slektskap mellom Sigrud Undset og Kristin Lavransdatter i synet på lederskap, i produksjonssfæren og i reproduksjonssfæren?

For å belyse dette har jeg sett det som hensiktsmessig med følgende underproblemstillinger:

- **I hvilken grad framstår Sigrud Undset som en leder på kunstfeltet i og med sitt forfatterskap?**
- **Hvordan fylte Kristin Lavransdatter rollen som familiens leder i den private sfære og som andres leder i produksjonssfæren?**

4.2. Teori

For å belyse synet på lederskap i både privat og offentlig sfære kan det være egnet å drøfte dette mot teori som belyser hvordan vårt innerste mobiliseres og strekkes for det å oppnå noe. Den eksistensielle filosofen Nietzsche og Weber var fra Undsets samtid, mens Aristoteles hadde et tankesett og ideer som i noen grad ble videreført i katolisismen. For å belyse sammenhengen mellom roller har jeg lagt teori om autensitet til grunn.

Dydsetikk

Den greske filosofen Aristoteles (Aristoteles) beskriver lykken som *viljen* til å lykkes, og at det først er helheten som viser om et menneske har realisert sine livsevner som menneske. Han var en førkristen tenker og ikke så opptatt av skyld og anger, sanksjoner og avstraffelse. Han undersøkte hvilke gode egenskaper, dyder, som fremmet virkeliggjøringen av den menneskelige natur, og omtalte dette som dydsetikk, eller lykkeetikk. Han så på menneskets fornuft, begjær og vilje som «natur». Og også samfunnet som en naturlig evne. For Aristoteles var samfunnets og statens byggesteiner ikke individer, men grupper som hører

naturlig sammen – helt ned til familien og paret. Naturen fører mennesker sammen i pardannelser og gruppedannelser, og samfunnets minstedeler er ikke enkeltpersonene, men to. Hans filosofi omtales som «samlivets filosofi». Det er gjensidighetsforhold som preger drøftingen i etikken, og lykken beskrives som samfunnets endelige mål. (Eriksen, 1999)

Menneskets virkemåte måtte være det som skapte lykke, og å handle dydig var noe bare menneskene kunne. Aristoteles karakteriserte disse *sjelens dyder* i de som hørte under karakteren og andre under tenkningen. (Eriksen, 1999)

Vilje til makt

Nietzsche, filosofen omtalt som den første eksistensialisten, utga et av sine hovedverk «Slik talte Zarathustra» like etter at Sigrud Undset ble født, og han kalte det også det femte evangelium. Beskrivelsen til tross var det viktig for han å forkynne at livet er verdt å leve uten en Gud. Denne lignelsen brukte han ikke direkte for å angripe den kristne tro, men for å overbevise menneskene om at de ikke kunne stole på sine tilvente referanserammer og orienteringspunkter, altså nihilisme (nihil = intet). Virkelighet, sannhet og verdi hadde mistet sin karakter av å være absolutte, men måtte ses på som relative og mangetydige og verden var ikke lenger avgrenset av Gud, men var utflytende.

Han var en stor og konstruktiv tviler med avvikende meninger, og var desillusjonert over det akademiske liv som ikke maktet å lage en sunn forbindelse mellom kunnskap og levd liv. Han strebet etter «overmennesket» de som evnet å si ja til livet som det er, i evig gjentakelse. For å godta et liv uten Gud burde mennesket løfte seg selv opp, og overvinne seg selv for at overmennesket kunne dukke opp – det mennesket som var jordens mål og mening. Han ville ikke at mennesket skulle lytte til dem som tilbød overjordiske forhåpninger. Men selv om han kritiserte troen, så gjorde han det samme med de som ikke hadde evne til å tro – på at de var i stand til å handle og være kreative.

Nietzsche var opptatt av viljen til makt, etter hans perspektiv var dette viljen til å *gjøre* (fra det tyske ordet «machen»). Som i form av å utrette noe, etablere forståelse, påvirke osv. Han uttrykte: «Der det er liv, er det også vilje; ikke vilje til liv, men – som jeg vil lære dere – vilje til makt» (Nietzsche, 2021). Det å være

menneske betydde å skape verdier, i bevegelse i retning av overmennesket. Dette visualiserte han som en ferd over en line, eller «over broen» hvor det var viktig å satse alt, om det så medførte din undergang. Det var også snakk om å mestre et liv uten å la det styres av frykt, og Zarathustra presenterte mot og tapperhet som det mest naturlige for mennesket. Vitenskap ble av «det siste mennesket»/flokkmennesket beskrevet som oppstått av frykt, men Nietzsche avviser at det finnes en årsak bak alle ting. Han mente det ikke var mulig å skille mellom rene årsaker og virkninger, midler og resultater, aktører og handlinger. Det fantes ikke noe annet enn handlinger. Og viljen til makt skulle være en utviklingsprosess som førte med seg at alt var tolkninger eller perspektiver. Det var ingen indre mening med livet og det mennesket kunne gjøre var å skape verdier fra sitt eget livsperspektiv. Bygge ut over seg selv og skape seg selv til en som skaper.

Det var også Nietzsches tenkning at det ikke var mulig å ville baklengs, og at det ikke var mulig å gripe inn og påvirke fortiden. Viljen skulle være skapende og sin egen «frelser og forløser». (Steinsholt, 2009)

Makt

Max Weber var på begynnelsen av 1900-tallet inspirert av Nietzsches idè om vilje til makt og moralens framvekst som et resultat av maktkamper mellom grupper av sterke og svake individer, mellom livsformer og mellom religioner. Webers oppfatning av makt var gjennom det handlende individ, ved «ett eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere i det kollektive liv skulle gjøre motstand.»

Forholdet mellom individ og samfunn kan enten oppfattes som en naturgitt forutsetning, og idèen om en samfunnsmessig kontrakt. Eller som et produkt av langvarig utvikling av normer og tradisjoner. Individet har i denne prosessen gitt fra seg noe av sin frihet for å nyte fordelene av et samfunn. Frie individer kan leve hver for seg, uavhengige av hverandre, men også i kamp med hverandre. Livet er fritt, men kan også være både kort, brutalt og ondt. Derfor finner individene at det er lurt å inngå en kontrakt om et samfunn, med de forpliktelser det innebærer, for å beskytte liv og eiendom.

Ideologisk makt er den makt som er koblet opp mot idèer og kultur i en vid forstand: religion, vitenskap, kunst, politikk mv. Idèer og kultur sammenfatter samfunnsborgernes tolkninger av verden. De utgjør maktressurser fordi de brukes til å overbevise andre om hvilke oppfatninger som er riktige og gale. (Engelstad, 2005,2020)

Autensitet

Begrepet autensitet kan forklares med noe som har en «ubestridt opprinnelse», og dermed slik at forskjellige former for atferd har samme opprinnelse – ditt egentlige og innerste jeg. Dette gir seg gjerne uttrykk i samsvar mellom ord og handling, at du evner å samkjøre de rollene du utøver så de ikke framstår som manipulering eller skuespill, og at du trives med deg selv i de ulike rollene. (Jones, 2006)

4.3. I hvilken grad framstår Sigrid Undset som en leder på kunstfeltet i og med sitt forfatterskap?

De litterære verkene har gitt Sigrid Undset den ledende rollen og anerkjennelsen som forfatter fordi hun har truffet så mange lesere med noe viktig. Hvem var hun og hva var årsaken til dette lederskapet på kunstnerfeltet. For å vurdere hva som førte til Sigrid Undsets ledende rolle gjennom sitt forfatterskap er det naturlig å se på hva som var Sigrid Undsets «ekte jeg», og beskrive i hvilken grad vi gjenkjenner en kunstnerisk autensitet . En stor grad av autensitet vil gi fortellingene større troverdighet og kanskje også engasjere i større grad. Det er nærliggende å tenke at levd liv og innerste tanker har kommet til uttrykk i hennes forfatterskap som har vært preget av eksistensielle temaer som *kjærlighet og gudstro*. For å undersøke dette er det nødvendig å gå inn i hennes private sfære, i levd liv gjennom barndom, oppvekst og som voksen.

Kjærlighet er et viktig element i det å være mer enn enkeltmenneske, og dermed også i relasjonen med andre. Nietzsche beskriver kjærligheten i forhold til selvet i form av egeninteresser, lidenskap og begjær, og i forhold til ens neste – om nesten er nær eller fjern. Kjærligheten til noe ut over mennesket, noe overnaturlig inngår dermed i kjærligheten til ens neste, og beskrives av ham som «hinsideslengterne».

4.3.1. Sigrid Undsets liv i den private sfære

Undsets vilje og evne til kjærlighet og begjær

Kjærlighet vil være både evnen til å gi kjærlighet, men også evnen til å hengi seg til kjærlighet og ta den imot. Undset beskrev med inderlighet kjærlighet og begjær som så viktig at det var altoppslukende å tilfredsstille det fra ung alder av.

Kjærligheten som lidenskap og begjær, og kjærligheten til slekten, familien, venner, nødstilte og også Gud. Hun så på erotikken og begjæret som en del av menneskenaturen, som en del av kroppen, og som en drivende kraft. Kjærligheten mellom mann og kvinne er det dominerende temaet, men det har vært antydninger om at hun kunne ha vært lesbisk. Spørsmålet står fortsatt åpent, selv etter en formidabel undersøkelse av temaet. (Myrvang, 2020) Men er etter min mening marginalt omtalt i de litterære verkene, i biografier og det som er tilgjengelig og gjengitt fra hennes personlige brev. Min opplevelse er at hun i all hovedsak var opptatt av kjærligheten mellom mann og kvinne. Homofil eller ikke, Undset beskrev kjærligheten som tidløs ved at

«...menneskenes hjerter forandres aldeles intet i alle dager».

(Ørjasæter, 1993, s. 138)

Hun mente nok med dette å beskrive hvor eksistensiell kjærligheten var, og hvor viktig den var for å oppnå lykke, og å lykkes.

Sigrid Undset hadde et veldig sterkt driv for å «bli en av to». Det er ikke så lett å finne tenkning eller uttalelser fra henne om det å finne en mann var viktigst for å få barn eller for kjærligheten. Sigrid Undset synes det var krevende å finne en mann som tilfredstilte hennes forventninger om å være

«sterk, mandig og troende», (Slapgaard, 2007, s. 61)

og hun hadde som målsetning at

«...en kvinne skal gifte sig med den mand, som hun kan kalde sin herre.»

(Ørjasæter, 1993, s. 105).

Altså med et ønske om at hun skulle innta en underdanig rolle. Hun var til og med engasjert mot at underdanigheten ble fjernet fra vielsesritualet.

Hun fant omsider kjærligheten, i Roma, med «sin herre» kunstneren Anders C. Svarstad. De var kunstnersjeler begge to, men der sluttet nok også likhetene. Han var hverken sterk, mandig eller troende, men 13 år eldre, gift og hadde allerede tre barn. Men begjæret og kjærligheten var kanskje først og fremst bestående av fellesskapet i å være kunstnere. De giftet seg i utlandet og hadde nok en berusende start på sitt ekteskap, men Sigrid Undset oppgav etter få år dette ekteskapet og erkjente at han hadde gitt henne det hun trengte mest, tre barn. Dette var det eneste varige og etablerte kjærlighetsforholdet Sigrid Undset hadde.

Undsets kjærlighet til barn

Sigrid Undset næret en sterk kjærlighet til barn, men for egen del ønsket hun seg bare sønner. Hun syntes kvinners rolle i samfunnet var så krevende at hun ville synes synd på en datter. Undset var opptatt av barns ukrenkelighet og hvor viktig morsrollen var. For henne var en mor i eller utenfor ekteskapet likeverdig overfor barnet, men hun erkjente at det selvfølgelig var mer krevende som alenemor enn om et ektepar delte på oppgaven. Overraskende nok var hun ikke avvisende til abort og prevensjon for de uheldig stilte. Hun syntes samfunnet i for liten grad tilrettela for enslige mødre og barn, og at det viste nesten større omsorg for ufødte fostre (ifm med forbudet mot abort). (Slapgaard, 2007) Undset kjente sterkt på et ansvar for Svarstads barn som bodde hos sin uheldig stilte og fraskilte mor. Svarstad tok lite del i ungenes liv og moren deres evnet det i for liten grad. Det var en stri tårn for Sigrid Undset å ha opptil fem og etter hvert seks barn under sin omsorg. Og de to yngste voldte henne bekymring. De var psykisk utviklingshemmede. Svarstad – barnas far – var ubehjelpelig i dette. Undset var opptatt av at oppdragelsen skulle være slik at barna ville hedre sine foreldre og ha respekt for dem, og i dette la hun nok en ganske streng, men også omsorgsfull og dannende barneoppdragelse. Hennes poeng var at den kunnskap og de ferdigheter barn tilegner seg, vil være viktige for resten av livet.

I travelheten med egne barn og stebarn, hadde hun klare uttalelser om at mødrene måtte holde seg i hjemmet, og at ingen kvinne måtte velge kunsten framfor moderskapet. Dette sto av og til i motstrid hvordan hun selv innrettet seg. Hun

sendte yngstesønnen i klosteskole da han var syv-åtte år, og hadde faste pleiere til datteren i hjemmet. Hun forlot jo også barna hos moren eller barnepleikene i perioder da hun var ute og reiste. Hennes egen omsorgsvilje for barna viste seg allikevel som veldig stor, og kanskje som for stor. Hun måtte erkjenne at fem barn ble for mye henne. Hun valgte etter noe tid å ta med seg egne barn, og bosette seg på Lillehammer, mens mannen ble værende igjen med sine barn i Oslo. Hun ventet på dette tidspunktet deres felles tredje barn. På denne måten evnet hun å ivareta inntekt god nok, hun forsikret datteren og skaffet varig bopel for seg og ungene.

Allerede før hun ble troende var Sigrid Undset opptatt av Maria-skikkelsen som fødte barnet. Hun så det ukrenkelige barnet som vesentlig i vår virkelighetsforståelse, og var redd for økende materialistiske holdninger. (Johansen, Jeg har levd i dette landet i tusen år, 2017) Og ut fra barnets perspektiv uttalte hun:

«At fortjene sine barns respekt er i virkeligheten foreldres første pligt.»
(Ørjasæter, 1993, s. 131)

Undsets lederrolle og kvinnerolle i den private sfære

Det meste av sitt liv levde Undset som enslig kvinne, og kanskje i alle år som «alenemor». Sarkastisk beskrev hun at mannen hun hadde valgt til sin herre og mester gjennom livet

«...i sån ualmindelig grad var et ikke-familiemenneske»
(Ørjasæter, 1993, s. 352)

Undset tok ledelse i sitt familieliv. Først som forsørger for sin mor og søstre i ti år, deretter for sin mann og også hans barn som de huset i noen år. Både hun og mannen var kunstnere, men det var hennes inntekt som berget dem. Det var hun som sikret dem sted å bo, og hun som til slutt var i stand til å finansiere Bjerkebæk, det endelige hjemmet. Her drev hun eiendommen fram, ute og inne, og fikk bygget tilbygg og arbeidsværelse for sitt forfattervirke. Dette viste en særlig selvstendighet og styrke hos en kvinne på denne tiden.

Sigrud Undset engasjerte seg i kvinnekampen, paradoksalt nok med opposisjon. Hun erkjente ikke kvinnen som det svake kjøn, og med sin historiekunnskap mente hun dette var en nedvurdering av kvinnen. Kvinner hadde hatt vesentlig ansvar med å fostre store barneflokker og drive store gårder, med særlige ferdigheter og kunnskap. Dette var i en tid da kvinners stemmerett vant fram, og kvinnesaken frontet kvinners rett til medbestemmelse, frihet og selvstendighet. Det var også usedvanlig at hun var opprørt over at kvinnen ikke innfant seg med å være mannen underdanig, og protesterte til og med mot en endring knyttet til dette i vielsesritualet. Hun – som i sitt ekteskap hadde vært den sterke, bærende og dominerende. Undset var imidlertid ikke i opposisjon til all kvinnekamp. Hun var imponert over de som kjempet for stemmerett, og hun støttet sliterne i arbeidslivet. Hun hadde jo selv hatt erfaring som kontorist i mange år.

For Sigrud Undset var morsrollen viktig, og at dette var den vesentligste forskjellen mellom kvinne og mann. Dette har hun tydelig gjort i dette sitatet:

«.. enhver kvinde som blir en god mor, blir mere end de fleste ministre, for hun er uerstattelig på sin plads, og svært mange ministre kunde med fordel erstattes» (Ørjasæter, 1993, s. 160).

Maria-skikkelsen i den kristne tro støttet opp om denne holdningen. Der miraklet og evnen til å bære fram og fostre et (så viktig) barn var sentralt. Så hennes kvinnekamp var kanskje først og fremst for å berge barns velferd.

Det å være alenemor, med forsørgeransvar og en sterk drivkraft som forfatter var et strabasiøst liv. Nettopp med erkjennelsen av kvinnens ansvar som mor løste Sigrud Undset dette ved å innrette skrivingen sin til hjemmet, og i stor grad som kvelds- og nattearbeid. Så skal det sies at selv om hun var alenemor så hadde hun de fleste årene økonomi til å holde seg med hjelpere i hjemmet, barnepike, tjenestepike og etter hvert også hjelp utendørs. Men hun satte sin ære i å inneha alle ferdigheter selv, til å dyrke ute og til å stelle inne, og det etterlates ingen tvil om at hun hadde sterk vilje til å lykkes i dette arbeidet og tok et fullstendig ansvar for det.

Sigrud Undset i utviklingen av sin kristne tro

Sigrud Undset var opptatt av å søke, undersøke og etter hvert erkjenne noe hinsides livet. Det kristne tankegodset fulgte henne hele livet, men fra nærmest ateisme beveget hun seg mot den katolske tro i trettiårene og konverterte i 1928. Konverteringen sammenfalt med en erkjennelse av at hennes ekteskap var over, og den utløste den endelige skilsmisse.

Barnetroen møtte hun med skepsis, og i sin ungdom og tidlige voksne tilværelse beskrev hun seg selv som en fritenker. Men etter hvert vokste spørsmålene om kristen tro fram hos henne. Kanskje var det et nytt mysterium å utforske, og søken etter et hele, noe mer enn enkeltindividet. Hun kjente på sitt hovmod, sin selvrettferdighet, og ønsket å underkaste seg en autoritet. Noe som var tidløst og skapte mening ut av kaos. Det var katolisismen som traff henne best og kan kanskje beskrives som en ny fristelse og et nytt begjær for Undset. I et brev til den katolske svenske forfatteren Helena Nyblom skrev hun i 1923:

«For det er gaat mig slik, eftersom jeg er blit ældre, at hvergang jeg syntes at staa overfor noget uforklarlig eller meningsløst i livet, forekom det mig altid sikkrere at den katholske kirke, og den alene, hadde en løsnung at byde paa og et svar paa alle livsspørmaal, som det kan være behagelig eller ubehagelig at akseptere, men som i alle fald er det eneste, som tilfredsstillir min sans for logik.» (Ørjasæter, 1993, s. 186)

Det er ikke mulig å finne tidspunktet eller hendelsen for når Undset «begynte å forstå» når det gjelder hennes utvikling av kristen tro og dragingen mot katolisismen. Hun bar ikke på en barnetro, og gjennom en ungdomstilværelse i opposisjon og nærmest som ateist, så vedkjente hun seg etter hvert en sterk tro. Hun var opprørt over forventningen om kyskhet og jomfruelighet som var så dominerende innen den lutherske kirken, og har uttalt at nesten dette alene var grunn til å velge katolisismen. (Slapgaard, 2007).

Undset studerte engelske katolske skrifter som anvendte bruk av paradokser for å forklare kompliserte problemstillinger. Dette var forklaringsmodeller som passet Undsets undring; Om nonner og munkar som hadde gått i kloster pga ulykkelig kjærlighet og stadig brøt kyskhetsløftet. Om hvordan man samtidig skulle forvalte

eiendom og personlig fattigdom, og hvorfor munkene skulle være våpenløse i en tid det var nødvendig å forsvare seg.

«At være enig med folk er det verste jeg vet» (Slapgaard, 2007, s. 88)

kunne Sigrd Undset finne på å si. Og vedtatte sannheter var ikke noe for henne.

Undset ble etter konverteringen en utrettelig formidler av katolsk tro. Endelig hadde denne selvstendige, stridende kvinnen, funnet noe(n) hun kunne lene seg til, i en alder av 46 år. (Johansen, Jeg har levd i dette landet i tusen år) Og på gravstøtten hennes står det: «Ti se, jeg er Herrens tjenerinne».

Delkonklusjon: Viljen til å ta ledelse og lykkes i privat sfære

Sigrd Undset må sies i stor grad å ha realisert sine livsevner som familiemenneske, om enn ikke i samfunnets minstedel – parene. Hun var skuffet over den mannen hun aktivt søkte og valgte, men også skilte seg fra. Det ble derfor ikke det kjærlighetslivet, det begjæret og det fellesskapet hun hadde drømt om. Hun levde sin dydsetikk om rettferdighet gjennom deling av goder til de som kunne trenge det, og måtehold på egne vegne. Og hun var sterk og tapper i det å være alenemor og ta hele ansvaret for fostring av barna. Hun søkte sannhet og visdom gjennom litteratur. Men i tillegg til Aristoteles og Nietzsches filosofier om at mennesket var en del av naturen søkte hun en makt og en kraft over det hele, og fant sin gudstro. Hun var nok mer preget av skam og skyldfølelse enn disse to filosofene og mer bundet i forhold til å gjøre opp med Gud gjennom syndsforlatelse. Dette kan kanskje utfordre Nietzsches filosofi om det umulige med å ville baklengs. En livslang søken og streben må allikevel kunne sies å møte Nietzsches forventning om å si ja til livet, til å skape. Hun skapte sitt sjelsliv, et hjem, fellesskap med andre, hun dyrket jorda, og hun var kunstner. Alle døgnets timer og hele livet ble tatt i bruk. Malingen måtte riktignok vike for annen kunstutførelse, og hun kan heller ikke på noen måte beskrives som et dansende og lekende menneske. Men utforskende i forhold til etablerte sannheter var hun, og hun var klar på at vitenskapen ikke kunne gi svar på alt. Hun skapte definitivt verdier også i den private sfære. Og hun var villig til å sette sin vilje gjennom i familien og parforholdet. Det var hun som gjorde de aktive valgene, f.eks.

gjennom oppfølging av barna, flytting og etablering av hjem, initiativet til skilsmisse m.m.

Det var nok en del paradokser i Sigrid Undsets livsførsel, og ikke alltid samsvar mellom ord og handling. Så graden av autensitet har vært varierende, også i den private sfære. Det er f.eks. krevende å følge henne i kvinnesynspunktet hun framholdt, vs. hvordan hun forholdt seg til egen ektemann og det å vie seg fullt og helt til hjemmet og barna. Hun beveget seg også fra å være ateist til å bli sterkt troende. Sigrid Undset døde med en sterk overbevisning i en kristen tro, bygget på uendelig med refleksjon og kunnskap fra tidligere tider.

Jeg opplever at Sigrid Undset tok ansvar og ledelse for å finne kjærligheten, både til mann, barn og Gud. Og at hun gjennom dette gjorde sitt ytterste for å oppnå lykke og framdrift.

4.3.2. Viljen og evnen til å lykkes med forfatterskapet

Forutsetninger Sigrid Undset hadde for å bli kunstner og forfatter

Sigrid Undset startet sitt kunstnerliv allerede som barn. Hennes foreldre fortalte henne eventyr, og trakk sine egne kunnskaper og ferdigheter inn i den hjemmeundervisningen som var vanlig på den tiden. Og Sigrid begynte dermed tidlig å lese, tegne, dikte og fortelle eventyr. Hun var særlig begeistret for sagatiden og den norrøne litteraturen, og lærte seg å lese norrønt. I ni til ti-årsalderen beskrev hun lesningen av Njåls saga som

«...a turning point in my life», (Ørjasæter, 1993, s. 37)

en historie som tok veldig tak i henne. Farens historiekunnskap som arkeolog var betydningsfull for Sigrid Undsets utvikling. Og språkferdighetene må ha vært en særlig evne hos Sigrid Undset, hun behersket tysk, fransk og engelsk, og var opptatt av formidlingen gjennom skriftlig språk. Hun uttrykte

«...tenk ikke to, men ti ganger, før du skriver.....Skriv aldri noe, aldri en en linje, ikke et ord, ikke et komma, som ikke hører til, ikke er gjennomtenkt, og veiet og funnet nødvendig.» (Slapgaard, 2007, s. 69)

Fra femtenårsalderen beskrev hun et ønske om å bli kunstner, først maler, men så begynte «skribleriene» å ta overhånd. Det var ikke mye dansende kunst eller humor i hennes litterære verk. Men hun var romantisk og hun var moderne, konservativ og frimodig, som en blandingsånd. En del av henne gikk inn i historiske fortellinger om natten, den andre møtte det 20. århundre om dagen, hvor hun lot seg imponere av industriell utvikling og engasjere av kvinnens rolle. Hun opplevde dette livet som slitsomt og erkjente at hun var en «livstrett bokorm» og uttrykte til Dea:

«Jeg har læst for meget og levet forlidet» (Ørjasæter, 1993, s. 70)

Denne erkjennelsen stoppet henne ikke i ønsket om å skrive, og det var ordenes kraft som grep henne sterkest. Sterkere enn ønsket om å drive malingen videre. Om kunstnervalget skrev hun til Dea:

«Jeg vil!» «Jeg vil skabe kunst» og «Det er det eneste jeg ønsker. Men det er kunstner jeg vil være, kvindelig kunstner...» (Johansen, 2017, s. 87).

Det var åpenbart en sterk trang til å bli forfatter allerede fra denne ungdomstiden.

«Alt hos henne satte fantasien i bevegelse» uttalte forfatteren Nini Roll Anker om sin venninne, «de store øinene med det merkelige blikket, som syntes å se like meget innover som utover». (Johansen, 2017, s. 22)

Sigrud Undset skrev om selve livet og det å bli et gagns menneske, med alle dyder det innebærer. Hun så virkeligheten med sjelen og hjertet, og var interessert i *menneskene*, særlig kvinnene. Men hun var også steil og urokkelig, og i motsetning til noen av hennes «silkefine» beskrivelser så var hun også hardtslående og nådeløs i sitt språk. Det er ikke nødvendig å lure på hvilke dyder Sigrud Undset var opptatt av å fremme gjennom forfatterskapet. Hun beskrev det selv:

«de gamle blanke ordene, dydernes navne, de som er blit halvveis latterlige ord – det er de ord, menneskene trenger at lære – styrken,

visdommen, retfærdigheten, sandheten, maateholdet, tapperheten – og mange andre blanke ord» (Johansen, 2017, s. 15)

Hva var det viktig for Sigrid Undset å formidle gjennom forfatterskapet?

Det er først og fremst middelalderromanene Sigrid Undset er kjent for, men hun brukte også sin forfatterrolle som samfunnsdebattant. For Undset var kjærlighet mer enn et romantisk tema, hun så på det som en større kraft som styrte mange forhold i livet. Hun var opptatt av kvinnenes roller både i kjærlighetslivet, som mødre og som yrkesutøvere. Men hun var også opptatt av kristen tro, hvilke rammer dette ga både i samtiden og middelalderen.

Kjærlighet og kvinnenes roller

I bok etter bok hos Undset er det sterk kjærlighet som tar tak i kvinnene, og binder dem for resten av livet. Hun er nådeløs over de kvinnene som ikke tar ansvar for seg selv og vinner den indre kampen med sine idealer. Når de ikke er bundet av slekten og tradisjonene, så må de selv bære hele ansvaret for sitt liv. Hun beskriver de omkostninger friheten har for moderne mennesker, og ser på kjærligheten som noe som kan berge dem. Undsets egne erfaringer var jo at ingen andre enn henne kunne ta ansvar for hennes liv. I hvert fall var dette hennes holdning fram til en sterk tro og konvertering til katolisismen

Den første artikkelen som Sigrid Undset fikk trykket i Aftenposten i 1904 var et innlegg skrevet som angrep på bedrestilte «konesakskvinner» til støtte for ugifte kvinner. Hun var opptatt av arverett for barna til de ugifte kvinnene, og at kvinnen ikke skulle tvinges til noe. Hun fremstilte arbeidet som trøst og glede, og stilte spørsmål ved kravet om å være lykkelig. Hun uttalte i denne forbindelse:

«...lidelser må man kunne bære, taus og med rank rygg. Ellers bør man henge seg». (Slapgaard, 2007, s. 75)

Og til venninnen Dea uttalte hun seg om «ekteskapslykke» i en ganske moderne form:

«Etter hva jeg har sett av arbeiderklassens vilkår er da en ugift mor tusen ganger bedre stilt enn en gift. – bl.a. fordi hun ikke behøver å få flere barn enn hun selv vil.» (Slapgaard, 2007, s. 75)

Kjærlighet og begjær har vært til stede i Undsets romankarakterer, i både middelalderromanen om Kristin Lavransdatter og i samtidslitteraturen. Sanselighet, den fysiske virkeligheten og kroppens begjær var det som drev fram handlinger hos skikkelsene. Undset beskrev at

«elskoven skaper ingen lover, den bryter alle.» (Johansen, 2017, s. 61)

og at denne lidenskapen og kjærligheten blinder fornuften. Denne kraften går igjen i alt hun skriver. Men hun gjør også oppmerksom på forskjellen mellom kjærligheten og «erotikkens kråkesølv» (Johansen, 2017, s. 63)

Kristen tro

Undset tok i bruk mystikken i de religiøse fortellingene i sine egne historier. Hun hadde et formål ut over å beskrive menneskenes hjerter i middelalderen, nemlig å beskrive hvilken betydning de kristne idealene hadde i menneskelige liv. Kristin Lavransdatter ble på et vis også Undsets reise inn i den katolske troen.

Sigrid Undset levde i en tid med en tydelig kristen tradisjon og det ga derfor nærmest lovmessige rammer for mange av fortellingene hennes. Tilsvarende brukte hun middelalderens kristne tradisjon, men også den norrøne mytologien i sitt forfatterskap.

Undset var ærgjerrig, grundig og sannhetssøkende og søkte opp et omfattende kildegrunnlag. Så også for å trekke inn trostradisjoner i sine litterære verk. Hun skrev f.eks. i 1947 om Guds skjønne (fire) døtre omtalt i Kongsspeilen, et dannelsesverk skrevet på 1200-tallet og som åpenbart har vært brukt som kilde i trilogien om Kristin Lavransdatter (Sunde, 2020). Her gis til kjenne det detektivarbeid hun gjorde for å finne opprinnelsen til at nordisk rettshistorie, og dermed samfunnsliv, er så påvirket av kristen tro. Gjennom disse søstrene omtalt som barmhjertighet, sannhet, fred og rettferdighet flettet hun kristen tradisjon inn i både sjelsliv og samfunnsliv. I Kristin Lavransdatter lot jo Sigrid Undset Erlend seg overraske over hvor mye kunnskap Kristin Lavransdatter hadde om lov og rett. Et annet eksempel på Undsets grundige kildearbeid var fra Aquinas hovedverk. Han var middelalderens mest berømte kirkelærer og den katolske

kirkes klassiske dogmatiker (SNL). Disse bindene fyller en hyllemeter i bokhyllene hennes og er fulle av notater og understrekninger, og etterlater et inntrykk av at hun var mest opptatt av de delene som omhandlet dyder, synd og last. Trilogien om Kristin Lavransdatter er åpenbart preget av dette hovedverket. (Johansen, Jeg har levd i dette landet i tusen år, 2017) Aquinas var knyttet til nyoppdagelsen av Aristoteles på 1200-tallet. Han hadde en aristotelisk vektlegging av sansene som utgangspunkt for opplevelsen av verden, og at kroppens lidenskaper står i en nødvendig sammenheng med åndelig og sjelelig liv, og til kjærligheten til Gud som har sitt tilholdssted i sjelen.

I sine samtidslitterære verk opponerte Undset som katolikk mot den dominerende nasjonale trosretningen, nedfelt i Grunnloven § 4 – i form av tilhørighet til den evangelisk-lutherske kirke. Og i Kristin Lavransdatter utfordret hun den etablerte katolske troen mot norrøn mytologi. Det krevde mot å utfordre de dominerende trosretningene i begge tidsaldre.

Utviklingen av forfatterskapet

Sigrid Undset hadde en grunnholdning til å være sannferdig og grundig i det hun skrev. Hennes mor hadde oppdratt og oppfordret henne til å være «ubestikkelig ærlig, fryktløst se livet i øynene som det er, og sannferdig berette hva du ser». Og hvor viktig det var med nøyaktigheten i det skriftlige formidlet hun til Dea i ett av sine brev:

«Skriv aldri noe, aldri en linje, ikke et ord, ikke et komma, som ikke hører til, ikke er gjennomtenkt, og veiet og funnet nødvendig» (Slapgaard, 2007, s. 69)

Etter å ha fått refusert sin første middelalderroman ble Undset rådet til å skrive noe mer moderne. Sigrid Undsets første utgivelse ble dermed samtidsromanen «Fru Marta Oulie» utgitt i 1907. Hun innledet med en setning som har vært blant de mest siterte i både norsk og europeisk litteratur: «Jeg har været min mand utro.», og beskrev den tidens umoral i form av ekteskapsbruddet. Hun så det fra en kvinnes innerste rom med en beskrivelse av de fatale følger elskov kan få som lovbrudd i en kristen tradisjon. Likt temaene i mange av hennes verk. Denne debuten ga nesten entydig anerkjennelse, status som forfatter, medlemskap i Forfatterforeningen og økonomisk frihet.

Etter ca ti år som kontorist og «dobbeltarbeidende» mottok hun sitt første reisestipend og sa opp jobben. Dette følte hun som et vendepunkt i livet. Hun forlot da et arbeidsliv med 9-10 timers arbeidsdager, en fridag i uka, og en til to ukers ferie. Med kun eget rom hos moren og søstrene i trangbodd leilighet og med natteskriving, så er det lett å skjønne at reisestipend endret tilværelsen. Det var ved skrivebordet Sigrud Undset opplevde at hun skapte noe, og at andre verdener oppsto. Ikke ved kontorpulten.

Så fulgte det flere år med samtidslitteratur, alltid om de innerste krefter i menneskene. I årene med reising, forelskelse, ekteskap og den aller første tiden med egne barn, var ikke den tiden da Undset skrev de verkene hun er mest kjent for. Først når livet igjen fortonte seg som særlig krevende for Sigrud Undset, så blomstret forfatterskapet igjen. I en periode med løsrivelse fra ekteskapet, flytting, og etablering i egen bolig på Lillehammer vokste hennes kjente og anerkjente middelalderroman fram. Trilogien om Kristin Lavransdatter kom først, og senere romanen om Olav Audunssøn. Sigrud Undset mottok etter dette – i 1928 – Nobels litteraturpris. Etter dette høydepunktet dreide forfatterskapet hennes seg enda mer i retning av kristen tro.

Anerkjennelsen og kritikken av forfatterskapet

Forfatterskapet møtte motstand, for både radikalt og konservativt kvinnesyn, og en katolsk trosretning i en protestantisk tradisjon. Det møtte også en blandet mottagelse på hvor åpent og direkte det var greit å beskrive kjærligheten, og konsekvensen av den. Erotikk skulle ikke forveksles med elskov. Undset høstet anerkjennelse, men også kritikk for å være ublu, for å stille kjønnslivet fram så tydelig og for å forgifte ungdommen med dette.

Undsets forfatterskap høstet nasjonale og internasjonale anerkjennelser, med Nobels litteraturpris som den høyeste utmerkelsen. Undset selv derimot opplevde nok størst skuffelse da hun ble refusert i sin tidligste forfatterkarriere, og størst glede da hun fikk god mottagelse av sin første roman. Det er beskrevet en ukuelig vilje og pågangsmot mellom disse hendelsene. Ved tildelingen av Nobels litteraturpris virket det som om hun satte større pris på anerkjennelsen ved å få 5 kg hjemmekjernet smør med hilsningen om at hun åpenbart måtte ha kunnskap

om å drive en storgård, enn for pengepremien og laurbærkransen. Fra 1935 ble hun utpekt som leder av Forfatterforeningen, utvilsomt pga sitt store forfatterskap.

Delkonklusjon: Viljen til å ta ledelse og lykkes i forfatterskapet

Undsets tidlig uttalte vilje og åpenbare evne trosset refusjoner og hun etablerte et omfattende forfatterskap, med kontinuitet og tydelighet på hva hun ville bruke det til: Hun ville bruke sine kunstneriske evner til å belyse kjærlighetens eksistensielle karakter og menneskets søken etter noe utover dette livet. Det var hennes oppfatning at dette var menneskets høyeste gode og det som ville skape lykke. Det var viktig for henne å beskrive at kjærligheten var byggestener for samfunnsliv, og familien og barna fikk prioritet. Hun var trofast mot dette temaet gjennom hele sitt forfatterskap.

I tråd med Aristoteles og Nietzsches filosofier la hun hele sin sjel i dette arbeidet, i arbeidsinnsats, i refleksjon, i mot og i sannhetssøken. Hun hadde sterk vilje til å lykkes som forfatter og forteller, men også til å overbevise. Først om kjærlighetens forutsetninger, til både den nærmeste og andre, men også om synet på kvinnens rolle i parforhold og i familieliv. Så i dette perspektiv hadde hun en vilje til ikke bare gjøre, men å utøve makt ved å løfte fram kvinner. I forfatterskapet er det imidlertid et stort paradoks at hun beskriver kvinner som det sterke kjønn, men at hun mener de skal være mannen underdanig.

I motsetning til filosofene Aristoteles og Nietzsche var hun hele tiden i en transformasjonsprosess i retning av mer kristent fokus. Mot slutten av sitt forfatterskap var det katolisismen som var hennes viktigste agenda, da drev hun nærmest med religiøs propaganda.

Jeg oppfatter stor grad av autensitet hos Sigrid Undset som forfatter. Hun brukte forfatterskapet til å formidle det jeg tror har vært hennes innerste tanker og verdier. Eksempel på dette kan være dualismen i å se på kvinnen som sterk, men som underdanig i forhold til mannen. Det at dette kommer til uttrykk i både den private sfære og i forfatterskapet styrker oppfattelsen av autensitet.

Valg av eksistensielle temaer i forfatterskapet, viljen og evnen til å påvirke lezerskaren, med sitt innerste ", gjorde at Sigrid Undset framsto som en leder på kunstfeltet.

4.4. Hvordan fylte Kristin Lavransdatter rollen som familiens leder i den private sfære og som andres leder i produksjonssfæren?

4.4.1 Leder i den private sfæren

Kjærlighet, begjær og kvinnenes rolle

Kristin vokste opp med kjærlige foreldre som innviet henne i kunnskap, trente henne i ferdigheter og viste henne god omsorg. Hun hadde to yngre søstre som hun også holdt av, Ulvhild og Ramborg. Ulvhild ble livstruende skadet av en okse i treårsalderen. Det var allikevel faren, Lavrans, hun nærret et særlig tett forhold til. Kristin følte hun hadde vært fostret mellom menn. Kjærlighet til Gud ble hun oppfostret med av både faren og munken Edvin, men hun fikk også erfaringer fra at de i nøden kalte på trolldom.

I en alder av 15 år begynte forberedelser til giftemål og ektemann ble utpekt av faren. Men Kristin fikk mene noe om dette valget. Uten å kjenne til annet aksepterte hun dette, og ved ettertanke

«ble hun vel tilfreds med sin festemann, og var glad for det slik faren hadde ordnet for henne» (Undset, 1920,2009, s. 31).

Hun ble etter dette gjort kur til av en av gårdsguttene, som hun var oppriktig glad i. Dette åpnet en dør for henne – inn i et mørke, og hun ble «uglad og hjerteklemt», noe som nok gjorde at hun fornemmet forskjellen på kjærlighet og begjær. Hun opplevde på denne tiden også at en ung kvinnes trygghet ble utfordret, i form av et voldtektsforsøk fra en drukken prestesønn. Det falt tungt for henne da gårdsgutten hevnet voldtektsforsøket og drepte prestesønnen. Hun følte en skyld for sin ufrivillige rolle i det, om hun hadde bydd seg fram bevisst eller

ubevisst. For å komme bort fra folkesnakk og den hun var lovet bort til for en stund, for å bote for Ulvhild og for å få fred, ba hun faren om å få gå i kloster.

«Hun hadde hørt som kjødets lyst og kjødets fristelse i kirken...» «Nu var det blitt virkelig for henne at både hun selv og alle mennesker hadde et syndig, kjødelig legeme som snæret om sjelen og skar i den den med harde bånd.» (Undset, 1920-2009, s. 38)

Klosterlivet bød på nye utfordringer for Kristin. Ung, nysgjerrig og yr som hun var møtte hun Erlend Nikalaussøn. Hun ble «maktstjålet» og denne vakre ættestore mannen «hetet henne inn til hjerterøttene». Mot alle lover, og mot farens vilje, lovt hun å vente på ham og ekte ham. Han skulle be om lov fra faren til Kristin og hun skulle si til faren at hun ønsket seg fritatt fra festemålet. Hun trodde faren ikke ville tvinge henne til å opprettholde det mot hennes vilje. Erlend hadde vært av høy byrd, men hadde vært bannsmann for å ha levd i frilleliv med en gift kone, og han hadde to barn med henne. På grunn av dette var han også fratatt det meste av sine eiendeler, med unntak av gården Husaby. Det var noe annet enn Kristins første festemann som hadde *«jorder som lå så lagelig til»*.

Kjærlighet var viktig, det angikk slekten og samfunnet for øvrig, det var viktig for videreføring av jord, arv og blod. Kristins forhold til faren og familien ble med dette satt på en alvorlig prøve, men hennes vilje til denne kjærligheten vant fram. Begjæret etter Erlend var så sterkt at hun ble gravid med han før de giftet seg, og dette ble regnet som et nytt svik i forhold til Kristins far.

«Inntil den dag da hun gav Erlend sitt ord, hadde hun alltid strevet flittig for å gjøre alt som var rett og godt – men hun hadde gjort allting på andres ord. Nu følte hun selv at hun var vokst fra mø til kvinne.» (Undset, 1920-2009, s. 68)

Hun hadde fulgt den kristne tradisjonen og vært sine foreldre lydige. Hun hadde «gitt seg til Erlend» med stort begjær og uten farens samtykke. Men skylden for dette skulle hun bære, og bøte for den, både på egne vegne og for Erlend.

Ekteskapet med Erlend var dramatisk, men varte – på et vis – fram til han døde. Et eksempel på denne dramatikken var da Kristin ble forsøkt drept av Erlends tidligere frille. Forsøket mislyktes ved at Erlend grep inn og tvang frillen til selv å drikke giften tenkt til Kristin. Frillen tok så Erlends dolk og stakk seg selv til døde. I dette dramaet hadde Kristin og Erlend for ettertiden makt over hverandre, de var begge en slags medvirkere til denne alvorlige handlingen, som de måtte holde taushet om og dekke til.

De kappred, kranglet, Erlend slo til Kristin, de skremte hverandre og hadde stridigheter. Og midt i dette kjente Kristin første gang «at barnet ble kvikt i henne». Hele uværet la seg, når det gjaldt kjærligheten til barna var de to. Det å få sterke sønner var målet. Men det kom fem på fem år og det tæret på Kristin. Sønner skulle enten kunne gå i strid eller drive gården videre. Kunne de ikke det, måtte de gå i kirkens lære. Det var ofte ugifte, enslige og uføre som gikk til kloster. Guttene vokste seg større, og Kristin friskere. Hun lot guttene følge ute med mennene i gårdsstellet, og fikk mer hjelp av tjenestekvinnene til å passe dem. Kristin følte at det var rimelig at hun som var fostret blant menn også selv fikk svennbarn/sønner. Så kunne hun se til dem til de kunne tre inn blant mennene.

Kristin

«bød seg frem mot hvert arbeid som trengte gjøres til trygd for Erlends og hans barns velferd» (Undset, 1920-2009, s. 391)

Og Erlend tok mest hånd om guttene da de ble større. Det vanskeligste for dem var nok å møtes i fostringen av de to barna Erlend hadde med frillen. Det var et hell at Erlend ikke var mer hjemme enn at hun fikk noen perioder til å komme seg mellom barnefødsle. Kristin lot noen av sønnene lære latin og å lese hos presten, men det var ikke alle av dem som var særlig lærevillige. Den intense kjærligheten ga dem mange sønner, men de hadde også mange stridigheter. Harde ord fra Kristin og utroskap fra Erlend. Steile var de begge to. Og han spurte ikke etter gårdsdriften.

Erlend hadde engasjert seg i hvilken konge som skulle styre landet, og det var farlig. Han ble ydmyket, fratatt sverdet og satt i fangenskap. Dette gjorde Kristin myk. Fra å være hard og steil gjorde hun så alt hun kunne for å få mannen fri.

Erlend ble dømt og fratatt gården, og de måtte tilbake til Kristins gård med ungene. De to eldste ble plassert i kloster. Stoltheten til Erlend ble utfordret og han flyttet «for seg selv» til ei kogge på fjellet. Det var for trangt for ham på en gård nede i dalen, på flere vis. Han overlot hovedsetet på gården til Kristin og satte seg aldri der igjen. Men selv i denne situasjonen møttes de, og nok et barn ble unnfanget. Noe som utløste mistanke om at andre enn Erlend var faren. Ny ufred – og Erlend kom igjen til gårds. Men der ble det håndgemeng for å berge revir – igjen. Dette ga Erlend så stor skade at han døde av den, men med sin kjære Kristin ved dødsleiet som sørget stort.

Kristins tro

I middelalderen var kristen tro og kirken større autoriteter enn i dag. Kirkens leveregler var lov og ble sanksjonert av kirken. Normene var mer for kategoriske læresetninger eller lover å regne, og kirken var også den institusjonen som forvaltet mye eiendom og var nasjonens «overhode».

I barndommen var Kristin fostret i kristen tro, men det tynget henne at folk kunne tenke så ulikt om tro. Også de som hun respekterte så høyt og var vant til å høre på, moren og faren, munken Edvin og presten Sira Eirik. Noen utelukket jærtegn og norrøn tro, andre ikke. Så hva skulle hun tro?

Den første dramatiske livshendelsen for Kristin var da lillesøsteren Ulvhild ble hardt skadet av en okse. Kristin lurte på om det kunne monne dersom hun lovet seg til Gud og Jomfru Marias tjeneste i kloster for at søsteren skulle få helse og førlighet igjen.

«Men hun ville ikke ha den troen, hun elsket ikke Gud og hans moder og de hellige slik, ville ikke elske dem slik engang – hun elsket verden, og lengtet efter verden-.» (Undset, 1920-2009, s. 33)

Allikevel kunne hun ikke slippe munkens ord at om en trodde nok, så kunne det skje mirakler. Hun tenkte også at foreldrene heller ikke ville tro at dette ville nytte og at de heller ikke ville gi henne lov. Hun var jo bortlovet, og ville nok heller ha ham enn å gå i kloster. Og så var det verden der ute, kanskje med noe som fristet mer. Hun prøvde da bønner – ved kirken og korset, i mørket, og opplevde at «de

tanker som voldte henne uro, glattedes ut, hennes sinn ble stillere, mere ømt, der kom en mild, tanketom sørghmodighet i stedet for henne sorger.» Dette kan ha vært Kristins første betydningsfulle møte og erfaring i forhold til den kristne tro.

Kristin Lavransdatter utforsket naturen og menneskene, og utfordret etablerte normer og sannheter, aller mest gjennom sin kjærlighet til Erlend. Hun hadde «overnaturlige» opplevelser og holdt mulighetene åpne for mange forklaringer, særlig i samvær med «trollkvinnen» Åshild. Hun erkjente også styrken i naturen selv og forvaltet denne kunnskapsrikt. Gjennom å dyrke jorda, sanke medisinske urter og ikke minst føde etterkommere.

Fru Åshild var benevnt som trollkvinne. Hun var også mistenkt for å ha gitt førstemannen sin gift. Men hun var respektert og ble ropt på ved sykdom og død, og hun sto bi da det måtte ryddes opp etter drap. Moren til Kristin sendte også bud etter Åshild da en av Kristins lillesøstre var i ferd med å dø. Dette viser dualiteten i tro, noe norrønt og noe kristent. I ytterste nød søkte de lindring og løsning der det var mulig. Og til og med presten så ut til å tolerere det – når nøden var størst.

Fru Åshild fulgte andre norrøne gudebilder, men holdt seg også i samtaler med presten. Hun gjorde inntrykk på mange, også på Kristin, som når hun så tilbake:

«Gode dager kan lenge vare hvis en stiller omtensomt og forsiktig med seg og sitt; det vet alle forstandige folk, og det er derfor, tenker jeg, at de forstandige folkene må nøye seg med gode dager – for de beste dagene er dyre, de.» (Undset, 1920-2009, s. 26)

Dette ga etter min mening uttrykk for et valg om å ta ansvar selv, der en våget mye for det beste. Blant annet ved å utfordre gudstroen.

Som barn overhørte Kristin Åshild da hun omtalte begjær og kjærlighet til menneske eller Gud:

«Sånn har mangan mø tenkt når hun fristet å binde en mann og gav mødommen sin for det. Men har du ikke lest om menn og møer som gav Gud alt de ide, gikk inn i kloster eller nakne ut i ødemarkene og angret det

etterpå. Ja, de kalles dårer i de gudelige bøkene. Og det ville vel være syndig å tenke at Gud svek dem på handelen deres.» (Undset, 1920-2009, s. 27)

Hva var det så som gjennom et liv drev henne mot en klosterliv, oppslukt av Guds vilje? Endringen og undringen i livssyn beskriver etter min mening det store eksistensielle spranget for Kristin, og kan tolkes i lys av Nietzsches evige søken og ikke aksept av en evig sannhet, men paradoksalt nok en fullstendig hengivenhet til kristen tro mot slutten av livet. Naturens kraft og overnaturlige krefter slutte aldri å interessere henne. Gud var på ingen måte død for Kristin.

Kristin strevet med skyld og behovet for syndsforlatelse hele livet. Hennes synder var bruddet med farens vilje, begjæret etter Erlend, men også hennes rolle i foranledninger til drap. Og den kristne troen vokste seg sterkere. Tidligere synder ville hun bøte for ved å gå i kloster den siste delen av livet. På dødsleiet erkjente hun at det livet hun hadde vært viet til med Erlend, ville hun nok ha levd om igjen:

«...som hun hadde klaget seg for, knurret under, rast og trasset i – likevel hadde hun elsket det slik, frydet seg i det med det vonde og det gode, slik at det var ikke en dag uten det tyktes henne tungt å gi den (bruderingen) tilbake til Gud, ikke en smerte som hun kunne ofret uten savn.» (Undset, 1920-2009, s. 438)

Etter min mening en god beskrivelse på den «evige gjenkomst», og en sterk vilje til å leve livet farlig. Så ga hun selve bruderingen som avlat til Gud for å ta vare på en gammel kones gjenlevende stakkarslige sønn. Dette og gravlegging i viet jord for konen var Kristins siste gode gjerning før hun døde og hennes siste avlat.

Delkonklusjon: Rollen som leder i den private sfære

Med sterk vilje, begjær og trang til kjærlighet satte Kristin seg bevisst i posisjon for å få sin kjære Erlend. Til tross for at hun var bortlovet av faren til en annen, og noe hun selv hadde forpliktet seg til. Hun utfordret både kjærligheten til faren og hans autoritet. Dette var en stor risiko i en tid hvor faren var sentral i å akseptere «festemannen» og definere hennes medgift, som i middelalderen var del av

kvinnens økonomiske sikkerhet. Hun lot kjærligheten bryte «alle lover». Mest drevet av begjær lot hun rasjonelle betraktninger om framtidig trygghet og velstand ikke dominere, og det er usikkert om hun på dette tidspunktet hadde kunnskap om slike forhold knyttet til den mannen hun ville ha.

Kristin vant fram med sin vilje og tok ledelse både i parforhold og familie. Det ble et livslangt ekteskap med en mann som hadde hatt muligheter for høy byrd, men hans atferd drev dem fra gård og grunn. Sønner i mangfold fikk hun, som hadde stor respekt og omsorg for moren. Hun fikk Husaby som hjem på fote og sin egen farsarv lyktes hun i å bevare, til sikkerhet for sønnene. Etter et livs søken etter tro, fant hun trolig en form for religiøs mening og lykke. Hun fant fred med det livet hun hadde levd. Hun ville sågar ha levd det om igjen.

Kristin utøvde stor makt i familien og framsto på mange måter sterkere enn Erlend. Hun ga stadig uttrykk for sitt «innerste jeg» og stridbar som hun var førte dette til mange konflikter.

4.4.3. KL som «husfrue»

Rollen som husfrue var mer enn å være familiens overhode. Det innebar ansvar for en stor del av gårdsdriften, tradisjonelt mest innendørs med barn og måltider, og med ledelse av barnepiker og hushjelp. På gårdene bodde det mange flere enn familien, og med gjester i tillegg så var dette som å lede en virksomhet. For Kristin var dette ledelse i enda større grad. Erlend var mer opptatt av sysselmanns- eller landvernsoppgaver, makt og kongsmakt, og var mye på farten. Han bodde borte i lange perioder og var mindre opptatt av gårdsdriften. Så med hjelp av gårdsbestyrer/rådsmann og gårdsgutter tok hun også fatt på gårdsdriften utendørs. Det å være husfrue – og i dette tilfellet mer til – ga en posisjonsmakt i forhold til alle som var avhengige av å ha sitt virke på en gård og ikke var i stand til å skaffe seg egen eiendom og livsopphold. Husfruen på Husaby drev gården med nøysomhet, men var generøs i forhold til å ta i mot gjester og sende med nødstilte litt til livets opphold. Hun var aldri gjerrig på mat til de som trengte det. Slik bidro hun til en viktig samfunnsoppgave.

Husfrue var Kristins virke og yrke. Ved inntreden fikk husfruen tildelt «nøkklene», det innebar hushold som f.eks. å ha tilsynet med matlagene og andre verdier. Hun levde tett på de hun var leder for, hjelpere i form av barnepiker, tjenestepiker/terner, rådsman og – kone, gårdsgutter. Den private sfære var liten, det samme med intimsfæren. Til måltidene var mange samlet, og til sykeseng og fødsel var det mange av hjelperne som kom husfruen og mannen tett inn på livet – og døden. Det var dermed vanskelig å innta en annen rolle på jobb enn i privatsfæren, og mer krevende å ikke være den du innerst inne er i begge sammenhenger. Relasjonen mellom kone og mann, og barna, ble mer et felleseie for alle på gården. Tjenestefolkene ville oppfatte harmoni, men også ufred, hierarkiet mellom kone og mann, og hvordan barna hadde det.

Kraften og egenrådigheten til Kristin hjalp henne da hun ble «husfrue» på Husaby. Hun kom til en gård som hadde vært på vanstyr og Erlend hadde lite kunnskap om gårdsdrift. Ulv, barndomsvennen og svennen til Erlend, var råds mannen og gårdsbestyreren utendørs, men han var uten særlig erfaring i gårdsdrift. Ulv og Kristin inngikk en slags pakt om å hjelpe hverandre og bygget opp en fortrolighet som varte livet ut. Ulv sa til Kristin:

«Men vil du råde deg med meg og la meg rådspørre deg, så skal det vel gå....». (Undset, 1920-2009, s. 128)

En sjelden relasjon mellom gårdens rådsman og husfruen. Han aksepterte at hennes erfaring fra å ha fulgt faren i gårdsdrift ble førende i å

«...tenke på å berge arven her for avkommet ditt selv når ingen andre har omtanke for slikt.». (Undset, 1920-2009, s. 128)

Det var nemlig ikke nok å drive gården for å fø alle der, men den skulle også vokse for å sikres for etterkommerne.

Kristin satte seg i respekt også overfor tjenestekvinnene på gården.

«De kom snart til å like at Kristin satte huset i god skikk og selv gikk med dem i deres sysler». (Undset, 1920-2009, s. 133)

Hun irettesatte ingen, men viste dem stillferdig hvordan hun ville ha arbeidet gjort. Slik hun hadde sett faren hadde gått fram. Men privat og personlig var hun ikke overfor «ternene», selv om noen av dem var med henne i fødsel og ved sykdom. Unntaket var det tette forholdet til råds mannen Ulv. Da det var blitt stort «folkehold» på Husaby og mange sønner var kommet til, så måtte Kristin ha en «råds kone» under seg også i det stellet som vanligvis hørte til husfruen «innomhus». Hennes «kunnen» og «visdom» fra livet på farsgården var uvurderlig. Fra Erlend hørte hun:

«Ellers er det da djevelen òg så god greie du har på lands lov og rett, Kristin-.» (Undset, 1920-2009, s. 130)

Hun hadde god kunnskap om lov og rett og hadde lyttet da faren hadde bedt en kyndig «si lov» for dem når han var på besøk. Kristin kunne dessuten både skrive og lese. Dette var kunnskap hun hadde med seg fra sin egen oppvekst. Da hun og Erlend besøkte en av gårdene som var hennes medgift så uttalte han:

«Hun eier nu gården – og skjønner seg bedre på dette enn jeg gjør...».
(Undset, 1920-2009, s. 130)

Det at Kristin eide gård skulle vise seg å være hennes sikkerhet da Erlend som kongens landverns mann skaffet seg to skip, nesten ikke var hjemme og slett ikke bidro til å forvalte egen eiendom. Hun sørget også for å kjøpe til jord på Husaby slik hun hadde sett faren gjorde «jordkjøp. Han hadde vært den i bygden som hadde hatt mest kunnskap om slikt.

Interesse for et større samfunn enn de nærmeste omgivelsene ga Kristin lite uttrykk for og regnet seg som enfoldig:

«...lite gav jeg akt på det når min husbond talte med andre menn som slike saker – uvillig var jeg til å høre efter når han ville snakke med meg om det – Gud hjelpe meg, jeg hadde ikke forstand til å fatte så viktige emner.»
(Undset, 1920-2009, s. 252)

Dette er en underlig ydmykhet hos den oppvakte og stridbare husfruen. Det var snakk om hennes manns store interesse og posisjon, om sikkerhet og trygghet også for Husaby. Ville hun ikke delta? Var hun ikke interessert? Hun hadde jo tøyd rollen fra husfrue til noe mer, og utfordret sitt eget syn på kristendommen i stor grad. Det virket overraskende på henne at Erlend ble tatt til fange og dømt for drottsvik, hun hadde ikke skjønt det som var så nær henne:

«Min husbond hadde tatt opp en sak som var så stor at ingen av de andre høvdingene i dette landet våget løfte den, det skjønner jeg nu».

(Undset, 1920-2009, s. 252)

Dette rimer lite med den nysgjerrighet Kristin hadde hatt der hun hadde blitt fostret blant menn, og det ansvar hun følte for Husaby.

Erlend vek for Kristin hjemme på gården. Men som følge av at Erlend ble dømt for «drottsvik» og fratatt gården, måtte de flytte til Kristins gård som hun hadde som farsarv. Erlend bar sin skjebne, men Kristin skjønte at riddersvenner kunne det ikke bli av hennes sønner. Hun måtte lære dem til et bondeliv, men det var tungt med en far som helst ville trene dem i våpenbruk. Så igjen kjente hun på aleneansvaret om å drive fram en gård.

Delkonklusjon: Ledelse i produksjonssfæren – på gården

Husfruen på Husaby reiste en forfallen storgård, gjennom kunnskap, ferdigheter og visdom. Med gode hjelpere og rådmenn riktignok, men også i troen på egen kraft og med sterk vilje. Hun kunne i liten grad støtte seg til sin «herre» og eieren.. Husfruen på Husaby bygget sin autoritet og nøt respekt fra sine medarbeidere. Og hun sørget for at hennes sønner også ble trent til å gå inn og ta ansvar for gårdsdriften. Dyder som visdom og «kunnen», rettferdighet, måtehold og sannhet sto sterkt hos henne. De ble tvunget til å gå fra gården, men hun evnet å sikre både tjenestefolket og redskap et videre virke på sin farsgård.

Hennes ledelsesperspektiv var imidlertid mest knyttet til den nære virksomheten, og hun hadde overraskende lite kunnskap om omgivelsene og maktforholdene på den tiden. Noe som helt klart innvirket på hennes gårdsdrift. Rettslige forhold

hadde hun imidlertid god innsikt i, og dette hadde betydning for de valg hun gjorde med hensyn til å øke og sikre verdiene.

Kristin lyktes i dette i stor grad gjennom å ta i bruk alt hun var og alt hun kunne. Hun hadde stor grad av autensitet i sin omgang med tjenestefolket. Og jeg tenker at alle utfordringene til tross så hadde Kristin en opplevelse av å ha lyktes og hun var en sterk leder.

4.5. I hvilken grad foreligger det slektskap mellom Sigrud Undset og Kristin Lavransdatter i synet på lederskap, i produksjonssfæren og i reproduksjonssfæren?

En god beskrivelse av hvordan tidshorisontene til Sigrud Undset og Kristin Lavransdatter smeltet sammen kan en finne i Undsets eget utsagn:

«Men skaller man av sig det lag av forestillinger og tanker, som spesielt tilhører ens egen tid, saa trær man like ind i middelalderen og ser livet fra den tids synspunkt – det falder sammen med ens eget. Og forsøker man koncist at gjengi, hvad man har for seg, saa blir formen uvilkaarlig beslegtet. Og man skriver som en samtidig. Man kan jo bare skrive romaner fra sin samtid.» (Ørjasæter, 1993, s. 203)

Slektskap i synet på lederskap i reproduksjonssfæren

Både Kristin Lavransdatter og Sigrud Undset hadde som utgangspunkt at de ville underlegge seg mannen som «herre», og de levde i sterkt patriarkalske samfunn begge to. Men de ventet ikke passivt på å få en mann. Tvert imot gikk de langt i å få sin «herre». Kjærlighet og begjær var en sterk og drivende kraft for både Sigrud Undset og Kristin Lavransdatter. Sigrud Undset søkte denne kjærligheten intenst i mange år, og brøt samfunnets kristne normer for å komme til den. Hun innledet et forhold til en mann som var gift fra før og hadde barn. Men kjærligheten hadde krevende vilkår og hun ga den opp etter få år. Kristin Lavransdatter gjorde tilsvarende også sterke brudd mot middelalderens normer ved å love seg bort til sin store kjærlighet, gjennom elskov før ekteskapet, ved å trosse farens vilje, og på

tross av at hun allerede hadde akseptert et annet festemål. Det var imidlertid litt forskjell i hva slags ektemann de søkte. Sigrid søkte en som skulle være «sterk, mandig og troende», en som skulle tilfredsstillte kjærlighetsbehovet, være hennes «hersker» og dele samme tro. For Kristin derimot framstod det som om det var kjærlighet og begjær som var de sterkeste kreftene. Hun trosset rasjonalet i den ektemannen som var utpekt for henne, en stødig mann, uten barn fra før med friller, med eiendom og tilhørende sikkerhet, og en eiendom som i tillegg lå lagelig til i forhold til hjemgården. Begge hadde de et blick til det vakre hos ektemennene, og også evnen til reproduksjon vil jeg anta. Begge disse mennene hadde jo faktisk bevis for at de var i stand til å få barn, og det «vakre» henspiller nok på mer enn det estetiske – også på hvordan et avkom både ville være livsdyktig og ha ferdigheter (sterke, førlige osv.) Utholdenheten de hadde, eller valgene de to gjorde for å opprettholde kjærlighetsforholdet og en familie var imidlertid ulikt. At de begge hadde krevende øvelser i dydene mot og besindighet for å strebe etter det største godet, det å lykkes gjennom kjærlighet, er utvilsomt. De søkte en herre og en hersker, men de underga seg på ingen måte. Det var stor grad av likhet i forhold til hvor egenrådige og strie de var i forholdet til mannen. Sigrid Undset oppga sin mann tydeligere og tidligere enn Kristin Lavransdatter, som beholdt kjærlighet og begjær – stridigheter til tross – til døden skilte dem av. Men begge framsto de som de sterke og ledende i parforholdene. Og de hadde begge en sterk vilje til å utfordre etablerte sannheter og normer for å skape det fundamentet i livet de fant så viktig.

For både Sigrid Undset og Kristin Lavransdatter var barn og ettervekst viktig. De så begge nødvendigheten av å bringe liv videre, med felles forankring i kristen tro hvor fortellingen om Maria som fødte og fostret Guds sønn var helt sentral. Sigrid Undset hadde et sterkt ønske om barn og å etablere en familie, men kjente nok ikke på samme nødvendighet for barns bidrag til familien som arbeidskraft, for å bringe ætten videre eller for å sikre seg i sin alderdom gjennom etterkommere. Men hun kjente nok på forventningene fra omgivelsene i forhold til å finne kjærligheten og en ektemann, til å etablere familie og få barn – og for å lykkes. For Kristin Lavransdatter var etterveksten viktig av flere grunner. Det måtte flere barn til for at mange nok skulle overleve. Det var barna som brakte ætten og verdiene videre, og de var en sikkerhet i alderdommen. De var nødvendige bidragsyttere i gårdsdriften og sønnene var nødvendige som riddere til strid – for

kongemakt og for beskyttelse. Det å fostre barn anså de begge som viktig både for samfunnsdannelsen og for egen sikkerhet. Alenemødre ble de på ulikt vis begge to. Og begge hadde andre store roller og fylle i tillegg.

Kristen tro var i begges tid noe mer enn personlig tro. Det var sterke livsnormer som lå på dem gjennom denne tradisjonen, og som var viktige i forhold til å nyte andres respekt og få gjennomslag. Kristin brøt den nasjonale tro og katolisismen mot norrøn mytologi, men endte med fullstendig overgivelse til katolisismen og klosterliv de siste årene av sitt liv. I middelalderen var det katolisismen som rådet gjennom en sterk kirke, som var både lovgivende og dømmende makt.

Kongsmakten utfordret bare i noen grad den utøvende makten. I denne rammen krevde det mot og sterk vilje til å stå opp mot den kristne tro. Sigrid Undset viste tilsvarende vilje. Fra å være nærmest en ateist utviklet hun sin kristne tro, og utfordret den statlig etablerte trosretning med etter hvert å konvertere til katolisismen og drive nærmest propaganda for den. Gjennom den kristne troen var både Kristin Lavransdatter og Sigrid Undset preget av skyld og sanksjoner. Der streben ikke var nok, eller livsvalgene feil i forhold til kristen tro så skulle det bøtes. Dette var ikke særlig framtreddende hos hverken Aristoteles eller Nietzsche som i stor grad vektla det skapende, men viktig i kristen tro. Og det står direkte i motstrid til å «ville baklengs» som Nietzsche beskrev som umulig. Dette var ikke så umulig for Kristin og Sigrid. Det å håndtere anger og definere egen samvittighet var viktig for dem begge og syndsforlatelsen var et kjært sakrament for dem begge. Kristin bøtet ved å gi avlat til kirken, noe som var vanlig i middelalderen før reformasjonen. Sigrid var også raus i gaver overfor den katolske kirken. Men det kan kanskje også ha vært slik at Kristin og Sigrid som hadde vært så stridige hadde behov for «nåde» og den fred med seg selv og en Gud som de begge opplevde gjennom å hengi seg til kristen tro. De var kanskje for mye til å bære seg selv alene?

Synet på lederskap i produksjonssfæren

Ledelse av gårdsdrift i middelalderen og en kunstnerlivsværelse som forfatter tidlig på 1900-tallet hadde utrolig nok noen likhetstrekk, men selvfølgelig også store forskjeller. De ledet begge små virksomheter, sørget for å holde seg med hjelpere og hadde et kontinuerlig blick på seg som ledere. Når grensesnittet mellom reproduksjonssfæren og produksjonssfæren hadde et så stort overlapp så vil det ha

stor betydning med autensitet. Det er ikke så lett å bevege seg ut og inn av en rolle, eller å være ulik i ulike roller. Både Kristin Lavransdatter og Sigrud Undset levde veldig tett sammen med sine «ansatte» som var en slags hjelpere eller tjenestefolk: terner, barnepiker, sykepleiere, rådkoner og rådmenn, gårdsgutter, vaktmester og gartner. Produksjonen – for den ene gårdsdrift og for den andre forfatterskap – ble utført i og tett på hjemmet. De var omgitt av hjelperne og virket overfor dem nærmest døgnet rundt, i mange år og livsfaser, i hverdag og krise, i sorg og glede. De hadde begge stor grad av autensitet i rollene som ledere.

Men det var en asymmetri i produksjonssfæren for disse to. Kristin tok ledelse for sin familie og sine aller nærmeste, hun uttrykte at hun ikke hadde forstand på styre og stell i landet og viste også mindre interesse for det. Mens Sigrud Undsets forfatterskap hadde en mer utadrettet aktivitet. Hun påvirket meningsdannelse gjennom sitt forfatterskap og sitt samfunnsengasjement. Det var dermed stor forskjell på hvordan de ønsket å påvirke større omgivelser, gjennom ideologisk makt og meningsdannelse. Rådmenn og forlag til tross, så tror jeg at begge disse kvinnene ikke kjente på at de var en brikke i en virksomhet, men at det var de som hadde den drivende kraften – alene – og at de hadde en sterk vilje til både å «gjøre» og å ha makt. Viljen til å være selvlærte, som begge må sies å ha vært i stor grad, kan også fremheves som en sterk vilje til å ta lederskap – i eget liv, og overfor andre.

Denne sterke viljen viste seg i det å utrette noe og skape noe. Nytt liv, skapende kunst, drift av jorda og søken i det overnaturlige. De hadde en sterk streben både fysisk, i form av omsorg for mange, og åndelig. Det er ikke fjernt å beskrive dem som overmennesker begge to. De fulgte i liten grad den store flokken, stridige og søkende som de var. Men til forskjell fra Nietzsches filosofi er det nødvendig å minne om hvor stor plass omsorg og kjærlighet til den neste fikk. De fulgte sin egen lille flokk, og var ingen enslige vandrere i sin søken. Med unntak av at Sigrud satte seg i sine forfatteromgivelser for å produsere, og Kristin søkte seg til seters eller på pilegrimsferd. De hadde begge behov for sitt eget refleksjonsrom.

De var begge sterkt forankret i dydsetikken og fulgte pliktmessig ritualer mv innen den kristne tro og samfunnsnormene på den tiden. Hva kjærlighet og begjær drev dem til, var ikke så besindig. Begge var modige og stod stødige og stridbare i

egne valg. Sannhet var viktig å etablere for dem. De søkte etter den, også gjennom trosretningen de valgte, og de la vekt på sannhet i sin egen framferd. Så er det spennende å se hvordan visdom, klokskap og «kunnen» har vært fremtredende som dyder hos både Sigrid Undset selv og gjennom hennes framstilling av karakteren Kristin Lavransdatter. Jeg mener de hadde et stort slektskap innen dydsetikken.

Autensitet som forfatter

I forfatterskapet til Sigrid Undset kan det være av interesse å se på i hvilken grad hun fremstår som autentisk, kanskje i en særlig form for kunstnerisk autensitet som medfører at forfatterskapet i stor grad uttrykker sider ved Sigrid Undset selv, og hennes innerste tanker. Det er i varierende grad likhet mellom Undsets levde liv og karakterenes, men spørsmålet om de litterære verkene i noen grad kan være selvbiografiske dukker til stadighet opp. Det vil sjelden være mulig å svare entydig på dette, hverken ved å avvise det eller legge forfatterens levde liv til grunn. Men det må være rimelig å anta at Undsets levde liv i stor grad har ligget til grunn for utvalget av temaer og de maleriske beskrivelsene. Hennes litterære verk har dreiet seg om krevende kjærlighet, både de faktiske kjærlighetsforholdene og de det kunne drømmes om. Det framstår etter min mening som om hovedkarakterene følger Undsets innerste «jeg», men det trekkes fra og legges til i stor grad slik at dramaene til tider blir større, eller dempes i forhold til hva Undset selv levde ut. Mellom Kristin Lavransdatter og Sigrid Undset er det imidlertid slektskap som det er særlig interessant å dvele ved, en slags form for autensitet.

Kristin som Sigrids alter ego?

Sigrid Undset fremstilles som introvert, og i langvarig søken etter både kjæreste og venninner. Det introverte er trekk som vi i noen grad ser igjen hos Kristin. Kristin framstår imidlertid som mer umiddelbar og mye dristigere i kjærlighetsforhold, og mer stridbar og konfronterende i relasjoner. Kanskje var dette sider som Undset savnet hos seg selv? Hun beskrives med en dualitet, både en form for sjenanse, men også en sterk uttrykksform.

Begge kvinnene har sterke mannsroller de respekterte og ønsket å underkaste seg, både fedrene og ektemennene. Men det er en konflikt hos begge i denne

underkastelsen. Den blir tydelig uttalt, forsøkt etterlevet, men også hardt prøvet. Sigrd Undset kan ha levd med et savn etter en tydelig farsfigur, og malt denne ut gjennom faren til Kristin. Og hun har kanskje urolig forsøkt å finne en støttende autoritet for begge kvinnene gjennom deres respektive ektemenn. Der Sigrd ikke fant en ektemann som var sterk og mandig, ble Erlend en slik karakter til gangs – i form av en drøm fra Sigrd Undset om noe hun ønsket, men ikke fikk.

Både synet på mansrollen og den kristne tro beskriver en underdanighet hos begge kvinnene i synet på lederskap. Men det må sies at de også har utfordret den begge i fullt monn. En underlig dualitet, som kanskje et stykke på vei kan tilskrives de ulike tidene de levde i. De har på ingen måte stått tilbake i form av å ta i bruk maktmidler for å få gjennom sin vilje i relasjonen. De har avvist og forlatt sine ektemenn, vært distanserte og holdt tilbake informasjon, kontrollert byttemidlene som de begge hadde i form av å være intime med sine ektemenn. Begge har de også utnyttet klasseskillene mellom tjenestefolk og seg selv.

Både Kristin og Sigrd var naturelskere og ydmyke i forhold til naturen. Det er først mot voksent liv at begge to blir sterkt troende. Men åpenheten rundt usikkerheten om en større mening med livet har de hatt felles. Søken etter et meningsfylt rammeverk, en autoritet ut over mennesket og en erstatning for en farsfigur kan være en indre likhet mellom de to. Tvil og tro i ungt liv, men etter hvert sterkere søken i katolsk retning. Så er det også på dette feltet at Kristin går lenger enn Sigrd. Bokstavelig talt i form av pilegrimsvandring barføtt med spebarn på ryggen, og til slutt inn i klostertilværelsen.

Dydsetikken sto sterkt hos de begge, de var reflekterte kloke kvinner begge to. Kardinaldydene mot, rettferdighet og besindighet er tydelig til stede i begge karakterene. Men nytelse og smerte knyttet til disse trekkes lengre hos Kristin. Forsøkte Sigrd å beskrive et større mot og mer streben hos Kristin enn seg selv på denne måten? Trolig gjorde hun det, hun ønsket nok å forsterke og utprøve sitt innerste «lederskap» og se hva det kunne føre til. Som kvinner levde ingen av dem i en særskilt fri verden, selv om det var gjort store framskritt i Undsets tid. Mitt inntrykk er at de, den underdanige retorikken til tross, framsto som sterke kvinner med en veldig søken etter frihet og selvstendighet, og med selvbilder som de ville skulle måle seg med mannens.

Så ja, jeg tenker at Kristin var mye mer av Sigr id – på både godt og vondt. Med stort grad av slektskap, kanskje nesten tvillingssjeler. Og jeg vil tro at den introverte Sigr id Undset skrev seg sammen med andre der hun ikke mestret samme n arhet, utforskning eller konfrontasjoner i sitt levde liv. Kristin Lavransdatter var én av dem.

5. Lederskapet vurdert for nåtiden

Kristin Lavransdatter og Sigr id Undset lyktes – i mye, og i det de fant viktigst. Og de hadde i stor grad slektskap i synet på lederskap.

Jeg har lest Kristin Lavransdatter og biografi om Undset både som ung kvinne, og nå som en mer moden kvinne med mange års ledererfaring. For det förste ser jeg nye sider, jeg endrer min oppfatning, men jeg finner også noe som fortsatt er veldig gyldig. Og de fleste refleksjonene spinner rundt «menneskenes hjerter» og det sjelsliv Sigr id Undset så rikt beskriver. De eksistensielle temaene nevnt tidligere har jeg savnet i tidligere lederstudier. Omsorg, varmen som kan våre i mellommenneskelige forhold, begeistring, besettelse og begj er. Hennes litter are verk og etterlatte spor innbyr til fortsatt refleksjon og gir meg nok en gang påfyll, nå i enda större grad som leder.

Det personlige, det famili are og det åndelige kommer tett på lederskapet i det offentlige rom ved å unders oke og sammenligne disse to karakterene. I nåtidens arbeidsliv har det blitt en tettere integrasjon mellom privat sf ere og arbeidsplass eller lederskap har tatt nye former. Flere har ikke så klare grenser mellom arbeidsliv og privatliv. Engasjement på de ulike feltene har for flere fått större felles grensesnitt, og fleksibiliteten til å tilpasse innsatsen tilsvarende gjennom mer varierte arbeidstidsordninger og for ikke å snakke om paradigmeskiftet med at så mange etter en pandemi har arbeidsplassen sin delvis i hjemmet. Noen har kanskje fått större muligheter til å lykkes på begge arenaer. Og kanskje ser vi tydeligere hvem det hele mennesket er og kan lese grad av autensitet lettere.

Referanser

- Aristoteles. (u.d.). *Den nikomaiske etikk*.
- Engelstad, F. (2005,2020). *Hva er makt?* Universitetsforlaget.
- Eriksen, R. S. (1999). *Aristoteles - Den nikomakiske etikk*. Bokklubben dagens bøker.
- Johansen, K. B. (2017). *Jeg har levd i dette landet i tusen år*. Kagge forlag.
- Jones, G. &. (2006). *Hvorfor skal noen la seg lede av deg?* Hegnar Media (den oversatte utgaven i 2007).
- Krogh. (2003). *Historie, forståelse og fortolkning*.
- Myrvang. (2020). *Tause kilders tale*.
- Nietzsche, F. (2021). *Slik talte Zarathustra*. Spartacus.
- Slapgaard, S. (2007). *Sigrid Undset, Dikterdronningen*. Gyldendal.
- SNL. (u.d.). *Store norske leksikon*.
- Steinsholt, K. (2009). *Lev farlig! Innføring i Friedrich Nietzsches utidsmessige pedagogikk*. Fagbokforlaget.
- Sunde, J. Ø. (2020). Guds skjønne døtre. *Nasjonalbibliotekets Arrangement Podcast*.
- Undset, S. (udatert). Tre søstre. *Samtiden*.
- Undset, S. (1920-2009). *Kristin Lavransdatter*. Aschehoug.
- Ørjasæter, T. (1993). *Menneskenes hjerter, Sigrid Undset, en livshistorie*.